

אִיּוֹב ל׳

ל׳

א בָּרַם לְדַא יְתוּה לְבִי
 וַיִּתְפַּן מִן אֲתַרְיָה : הִיא
 עַל בְּנוֹי דְאֶהְרָן אֲהַבְי
 וְאָמַר לְחֹד לְחַדָּא לְבִי
 תוּה וְשׁוּר מִן אֲתַרְיָה :
 ב שָׁמְעוּ מְשֻׁמַּע בְּרוּגְזָא
 קְלִיָּה וְהִנָּא הִיךְ אֲשָׂא
 כְּפּוּמִיָּה נָפֵק : ג
 תְּחֹת כָּל שְׁמַיָּא
 תְּרִיצוּתִיָּה וְנִהְוִרִיָּה
 יְקוּם עַל סִיפִי
 אֲרַעָא : ד בְּתַרְוִי כְּבִלִי
 קִל אֲכִלְיוּתִיָּה בְּקִל
 גִּוְהַנּוּתִיָּה וְלֹא יַעֲבֹבִנּוּן
 אֲרוּם יִשְׁמַע קְלִיָּה : ה פֶּד
 אֲבִי אֲלֵהָא בְּקְלִיָּה עַל
 פְּרִישָׁן דְעַתִּיד לְמַעֲבַד
 עֲבַד רְבֻרְבּוּ וְלֹא נִדַע :

א אֶף-לִזְאֵת יִחַרַד לְבִי

וַיִּתֵּר מִמְּקוֹמוֹ :

ב שָׁמְעוּ שְׁמוֹעַ בְּרוּגְזוֹ קְלוֹ

וְהִנֵּה מִפִּי יֵצֵא :

ג תַּחַת כָּל-הַשָּׁמַיִם יִשְׁרְהוּ

וְאֹזְרוּ עַל-כַּנְפוֹת הָאָרֶץ :

ד אַחֲרָיו יִשְׁאַג-קוֹל יְרַעַם

בְּקוֹל גְּאוּנוֹ

וְלֹא יַעֲקֹבֶם כִּי-יִשְׁמַע קוֹלוֹ :

ה יְרַעַם אֵל בְּקוֹלוֹ נִפְלְאוֹת

עֲשֵׂה גְדֻלוֹת וְלֹא נִדַע :

רש"י

ל' (א) ויתר. ויקפץ. כמו לנחר זהם על הארץ (ויקרא י"א).
 חו היא (שלבו תוהה): (ב) שמעו שמוע ברוגז קולו. הרעמים שהוא
 מרעים ברקיע כהגה היוולא מפיו: (ג) תחת כל השמים ישרהו.
 ראייתו. כמו אשורנה (מדבר כ"ד). והם אוחן חורות שהברקים
 מאירים: (ד) אחריו. של אוחו אור: ישאג. הרעם ומרעים בקול
 גאונו. והם ברקים ורעמים המביאים את המטר: ולא יעקבם. המקום
 כי ישמע לפניו קולו של מפגיע: יעקבם. יכריחם. ולשון משנה שנינו

הרמב"ן

ל' (א) אף לזאת יחרד לבי, על הפירש הראשון יספר, כי יחרד לבנו בשמעו
 תשועות קול המון הרעם: (ב) והנה מפי הרעם ילא, הגה, הוא הנרק:
 (ג) תחת כל השמים ישרהו, מלשון משרת עננים, כי כשממטיר כל העולם
 הוא משרה: ואור, אור הברק על כנפות הארץ, ואחריו הנרק ישאג קול הרעם,
 זה דעת המפרשים, ועל דעתי יאמר גם לזאת, יחרד אני חרד וירא מלפני האל
 בראותי אותו דן עמים במטר מלנד יתר הדברים איראנו להם ושמעו אותם איובו וקבריו
 קול האל ברוגז, כי ירגזו הארץ וירעישנה ברעם כי הדבר מפיו ילא, ותחת כל השמים
 תהיה משרה שלו תכף ומיד, ומטרות על כנפות הארץ כפל הענין כמנהג הכתובים:
 (ד) אחריו ישאג קול רעם, אחריו דברו כשילא מפיו ויגזור על הגשם ישאג קול,
 וירעם בקול גדול בגאון כחו ולא יאחרם לגשמים כי ישמע קולו והוא הרעם, ואף
 כי ירעם האל בקול נפלאות אשר לו כי הוא עושה גדולות לא ידענס, כי תכף
 בא הרעם באין עכוב יבוא השלג או המטר ולא יתעכבו כלל, והזכיר יעקבם לשון
 רבים למטר ולשלג והמהירות אשר יזכיר, והלשון נגזר מן עקברב, וכן עקב כלשון
 בשמרים

ו כִּי לִשְׁלֹג יֹאמֶר הוּא אֶרֶץ

וְגֶשֶׁם מִטֶּר

וְגֶשֶׁם מִטְרוֹת עוֹ:

ו בֵּיד כָּל־אָדָם יִחְיֶה

לְדַעַת כָּל־אֲנָשִׁי מַעֲשָׂהוּ:

ה וְתָבוֹא חֲזָה בְּמִרְאָרְב

וּבְמַעֲוֹנֹתֶיהָ תִּשְׁכֵּן:

ט מִן־הַחֲדָר תָּבוֹא סוּפָה

וּמִמְזָרִים קָרָה:

י מִנְשֵׁמַת־אֵל יִהְיֶה קָרָה

וְרָחַב מִיַּם בְּמוֹצֵק:

ו אָרוֹם לְתֵלְגָא יִימֵר
הוּא בְּאֶרְעָא וּכְסָרָא
בְּתֵר בְּמִרְאָא בְּקִיטָא
לְמַבְשָׁלָא פְּרִי וּמִמְרָא
בְּתֵר בְּמִרְאָא לְמַצְמַח
עֶסְקָא בְּסִתּוּא
בְּעִישְׁנִיָּה : ו בֵּידָא רְקַל
אֲנָשָׁא יִרְשׁוּב לְכִידְע
כָּל בְּנֵי נִשְׂא עוֹבְדוּי :
ה וְחִיתִי חִיתָא בְּכַסְנָא
וּבְמִדּוּרְקָא תִּשְׁרִי :
ס מִן אֲדָרוֹן עֵילָא תִּיתִי
זִיעָא וּמִבֹּת מְזָרִים
קוּרָא : י מִמִּימֵר אֵלָהָא
יִהְיֶהב קָרָחָא וּפְלִטְיוֹת
כִּיָּא בְּאֶתְכּוּתָא : יא בְּרַם

רש"י

בשלה מקומות הלכה עוקצת מקרה: (ו) כי לשלג יאמר. ע"י הקולות הללו: הוא ארץ: וגשם מטר וגשם מטרות עזו. כלו' מארבע רוחות יבא: (ז) ציד כל אדם יחמוס. כשארס חוטף לפניו. האדם עלמו חוחס כתב ידו ציוס מוחו על עצירות שעבר. הבחובות לפניו: לדעת כל אנשי מעשהו. להודיע על מה הוא כידון: (ח) ותבא חיה צמו ארצו. כלומר ועוד שלוחים הרצה יש למקום ליפרע פורענותיו שילוח חיות רעות וסופה. וקרה: (ט) וממזרים. אולר יש ושמו מזרים: (י) מנשמת.

הרמב"ן

בשמרם עקצת שמעון, כולם לשון אחרית, או כלשון אכמינוז"ל בחלוק הוא הקו"ף לכ"ף כאשר יתחלף במלת כובע וקובע וזולתם: (ו) כי לשלג יאמר הוא ארץ, יאמר האל טרם היותו הוה לארץ ומיד ירד, כמלך ילוח לעברו ויעשה כרלוננו: וגשם מטר וגשם מטרות עזו, יהיו לארץ כדברו, ואולי גשם הוא היורד בנקת וממר הוא הגשם הרב, ועל כן יכפול המלות האלה והוא השוטף שאמר מטרות עזו כי בכך ירדו, וכן ומטר גשם יתן לה רב המטר היורד בנקת. והתרגום אמר ארום לתלגא יאמר הוה לארעא ומיטרא בתר מיטרא בקיטא למבשלא פירי ומיטרא לפלמס עיטבא כסיתוא בעושנא, יאמר כי השלג ורב הגשמים גשם אחר גשם תמיד נקיץ ובתוקף הכל לוח ויהיה בעזו, ויפה פירש: (ז) ביד כל אדם יחמוס, שיהיה לו שטר כתוב וחמוס: לדעת כל אנשי מעשהו, אשר בשדה מה יזרע ומה יעבוד את האדמה אשר בא עליה השלג או המטר או הגשם איש איש כפי עבודתו. מעשהו, ענין עבודתו באדמה, כמו ומעשהו בכרסל. אנשי, סמוך א הארץ הנעבדת: (ח) ותבוא חיה צמו ארצו, כי ברדת המטר יתחבאו הקיות כאילו הן יושבות בסארצו, או כי יקרא פעין הקיות מארצו, כי בהם יושבות לארצו לערוף ערף: (ט) מן החדר תבוא סופה, מקדרי תימן תבוא סופה וסערה

נדברי

יֵא אֶף-בְּרִי יִטְרִים עֵב
וְיַפִּיץ עֵנַן אֹרֹן :

יב וְהוּא מְסַבֵּר מִתְּהַפֵּךְ
בְּתַחבֹּלוֹתָו לַפְעֵלָם
כָּל אֲשֶׁר יֵצֵא יְצֵא יְצֵא יְצֵא
אֶרְצָה :

יג אִם-לִשְׁבֹּט אִם-לְאַרְצוֹ
אִם-לְחַסֵּד יִמְצֵאֵהוּ :

ר ש " י

בְּרִירוֹתָא מְטַרַח עֵיבָא
מְבַרַר עֵנַן מְטַרַח :
יב וְהוּא הוֹסְקָפָא
מִתְּהַפֵּךְ בְּתַחבֹּלוֹתָו
לְאַצְלָחָא פְּלַחֵי בְּאַרְעָא
בְּעוֹבְדֵיהוֹן וְנִחְתִּין בְּכָל
אֶתְרֵי דִי פְקֻדִינוֹן עַל
אִפִּי אֶרְעָא : תִּיא וְהוּא
בְּרַחֲמֵיהוּ מִיָּא מְמִיעֵתָא
מִתְּהַפֵּךְ בְּאַפּוֹתְקוּהֵי
לְעוֹבְדֵיהוֹן דְּבְנֵי נְשָׂא
מִגְּלֵי יְהֵה וּמְשַׁדֵּר
יְהֵהוֹן לְכָל דְּפְקֻדִינוֹן עַל
אִפִּי תַבֵּל אֶרְעָא : יג אִין
מְטַרַח דְּפּוֹרְעֵנוֹתָא

מרוחו : ורחב מים צמולק. צליקה לפורענות : (יח) חף צרי. שם מלאך הממונה על העננים. והוא יפיץ ענן מטרו של המקום : ענן אורו. ענן מטרו : (יז) והוא. הממונה מסיבות מתהפך בתחבולותיו של מקום : לפעלם. לפועל של גשמים. לפועל המוטל עליהם לעשות אם טוב ואם רע מתהפך במסיבות הרבה. כאותה ששנינו הרי שהיו ישראל לדיקים גמורים צ"ה ופסקו להם גשמים ולסוף סרחו. לפחות מהם אי אפשר שכבר נגזרה גזרה אלא הקצ"ה מורידם שלא בזמנם ועל ארץ שאינה לריכה להם. ועתים לטובה כי"ד כו' לכל אשר ינוס לאותן גשמים לעשות לארץ. (ד"ח) והוא מסיבות. מתהפך בתחבולותיו. וכן נכתב וגומר סא"ח). מקיף עננים ורוחות סביבות ההרים שהיו שותים מכל רוחותיהם. באגדת והיה עקב : (יג) אם לשבט. אם לפורענות בני אדם מורידם בהרים וגבעות שאין מקום זריעה : אם לארצו. להורידם כאשר נגזר בתחילת דין. לא לשבט ולא לפנים מן השורה אלא צנינות : אם לחסד. שנעשו הדור עכשיו יותר לדיקים משהיו צראש השנה. ואותן גשמים שנגזרו צנינות מתהפך בתחבולות מסיבותיהם לירד בחסד בזמנם ועל הארץ הלריכה להם שלא תוריד העיפה מהם

הרמב"ן

נדברו כי הכל נקשר למעלה : וממזרים תבא קרה, כאשר יגזר, כי כשמתאל יתן קרח. מזרים, כמו התוליא מזרות נעמו : (י) יתן קרח, יתן המזרים קרח מכשמת הא לא בכח עצמו : ורוחב מים צמולק, היולק על הארץ מכשמת אל ינתן : (יא) אף ברי יטריס עב, יאמר כי גם בהיות האויר צרור יטריס האל הענים ויפיץ ענן הגשם אשר ילוח להמטיר : יפיץ, מלאון יפולו מעינותיך קולה : (יב) והוא, הענין למסבות רבות מתהפך בתחבולות גדולות שיפעלו בני אדם סדרתו : כל אשר ינוס, האל : על פני תבל, להורידם לארץ, כי במקום שינוס שם ירדו לאותם פעולות אשר יגזור : (יג) אם לשבט, ושפחה אם לארץ אחת שימפוז בו, והיא תקרא ארצו : אם לחסד, שימליאנו לאיש אחד להמטיר על

שדכו נו

י הַאֲזִינָה זֹאת אִיּוֹב
עֵמֶד וְהִתְבּוֹנֵן וְנִפְלְאוֹת אֱלֹהִים
טו הַתְּדַע בְּשׁוֹם־אֱלֹהִים
עֲלֵיהֶם

וְהוֹפִיעַ אֹזַר עֲנָוִי:
טז הַתְּדַע עַל־מַפְלְשֵׁי־עֵב
מַפְלְאוֹת תַּמִּים דְּעִים:
יז אֲשֶׁר־בְּגִדֵיךָ חַמִּים
בְּהִשְׁקַט אֶרֶץ מִדְּרוֹם:

בַּעֲמִיא וּבַמִּדְּבָרִיא אִין
סְטָרָא רִינָא לְאִלְנֵי טוֹרִיא
וְנִלְמַתָּא אִין סְטָרָא נִיחָא
דְּחִסְדָּא לְחִקְלֵי דְפִרֵי וְכַרְמֵי
יִסְפְּקִינָהּ: יד אֲצִית דָּא
אִיּוֹב קוּם וְאֶהְבֵּן פְּרִישׁוֹתָא
דְּאַלְהָא: טו הִידְעָתָא כִּד
יִשׁוּי אֱלֹהָא גִיזְרָתָא עֲלֵיהוֹן
וְאוֹפֵעַ עֲנִינִיה מִסְרִיָּה:
טז הִידְעָתָא עַל
סִבְשִׁקְרֵי עֵבָא
פְּרִישׁוֹתָא דְשָׁלִים
כְּגִדְעָא: יז דִּי לְבוּשִׁיךָ
מִשְׁחִנִּין כִּד בְּשִׁדְךָ
אַרְעָא מִן דְּרוּכָא:

דש"י

לאיבוד. (ימזיחו. למטר) לחת מן המדות הללו: (טו) בשום
אלוה. חק ברית עליהם היאך תלוים במחמר: (טז) מפלשי עב. גילוי
עב. לשון מזוי מפולש. כלומר לארכן ולרחנן של עבים: התדע עליהם
מפללות חמים דעים. צמה בגדיך חמים בהשקיטו ארץ מרוח דרומית
שאינה הורגת את העולם נקרה שרות מזרחית מתחממה שנאמר רוח

הרמב"ן

שדהו. והתרנום אמר אין מיטרא דפורענותא, גזר אוחו פן שנט מוסר, והנכון
מה שפירשתי: (יד) האזינה זאת איוב, כגבאסת יודע האל ומשגיח על הפרטים:
עמור והתבונן, נכפלאות האל כי לא ידעתם, וכן היה לך לחשוב בסוד ומשפט
האדם כי לא תדענו: (טו) התדע בשום אלוה וגו': (טז) התדע על מפלשי עב,
יחסר התדע בשום אלוה על העננים, והופיע, והראה הגשם אשר גם בהם, כלומר
מה הסנה והיך יושם המטר עליהם ויופיע אותם מתחתם: התדע על מפלשי עב,
פירש החכם ראב"ע ז"ל כי הוא מלשון פלם מעגל רגליך, יאמר כי מעשי העב
כולם שקולים בפלם ומאזני משפט, ולא תדע בהם מפלאות שלם הדעות היודע
כללים ופרטים ומחשבות והרהורין אשר בהן ידין עמים במשפט לך: (יז) אשר
בגדיך חמים, כשתשקוט ותנוק הארץ מדרום ורוח לפין מנשבת והסימי החרף,
ויותר נכון שידבר עתה על החום ואשר ידבר על הקרח שנפסוקים שלמעלה ויאמר
מה הסנה אשר בגדיו חמים ואינו יכול ללבוש בגדים רבים כשתהיה רוח דרום
מנשבת והארץ שוקעת בו, כי רוח לפונית גדולה וחזק ממנה, ונראה כי בכולם
לא יתמה על הסנה כי ידענה כל חכם בתנונה אולי ידעה איוב, אבל יאמר אם
ידעת שלימות דעותיו בגשמים ונקור ונחום שהם נפלאים ותמימים צפרט ובכלל,
וענין התדע בשום אלוה עליהם עם הפסוק הנא אחריו ענין אחד הם, יאמר
התדע בשום אלוה מטר על הענן והופיע אוחו בפלם ומאזני העב וכפלאות
שלימות הדעות, ויכפול התדע פעמים לחזק ותמידות, כענין נשאו נהרות ה'
נשאו נהרות קולם: (יח) הרקיע עמו לשחקים, יחסר התימה, וכמוהו תמשך
לויחן נחכה, או הוא כמו שאלה ללעג, והענין לאמר האתה תעזור אוחו בהרקיעו
ופרשו

א י ו ב לו

יח פִּרְקִיעַ עִמּוֹ לְשִׁחָקִים
 חֲזָקִים כִּרְאֵי מוֹצֵק:
 יט הוֹדִיעֵנוּ מִה־נֹּאמַר לָו
 לֹא נִעְרַךְ מִפְּנֵי־חֶשֶׁךְ:
 כ הַיְסוּפֶר־לוֹ כִּי אֲדַבֵּר
 אִם־אָמַר אִישׁ כִּי יִבֹּלַע:
 כא וְעָתָה וְלֹא־רָאוּ אֹר
 בְּהִיר הוּא בְּשִׁחָקִים
 וְרוּחַ עֲבָרָה וְתַטְהִירֵם:

יח. הרקיע עמיה לשחוקים
 חזקים כראי מוצק:
 יט. הודיענו מהנאמר לו
 לא נערך מפני חשך:
 כ. היספר לו כי אדבר
 אם אמר איש כי יבלע:
 כא. ועתה ולא ראו אור
 בהיר הוא בשחוקים
 ורוח עברה ותטהירם:
 יח. הרקיע עמיה לשחוקים
 חזקים כראי מוצק:
 יט. הודיענו מהנאמר לו
 לא נערך מפני חשך:
 כ. היספר לו כי אדבר
 אם אמר איש כי יבלע:
 כא. ועתה ולא ראו אור
 בהיר הוא בשחוקים
 ורוח עברה ותטהירם:

ד ש י

קדים חרישית (יונה ד') שמתקת כל הרוחות מפניה: (יח) חזקים •
 הרקעים: כראי מוצק • כראי שהנשים רוחות זו: (יט) הודיענו • מה
 נאמר לו להקצ"ה זריבנו עמו • לא נוכל לערוך אליו מפני חשך אשר
 סתרו וסניבותיו • (כ) היסופר לו כי אדבר • וכי כמדת הנריות הוא
 שלריך שישפרו אליו דברים היוולאים (מפיו): אם אמר איש • אומר
 מפיו: כי יבולע ויגלה אליו מיד • במו פן יבולע למלך (שמואל ב' י"ז) •
 יגלה • ורבותו פירשו • היסופר כל שנחו לו: כי אדבר • כי נדבר זו
 ובגבורתו: אם אמר איש • לספרם כולם: כי יבולע • ממקומו: (כא) זעמה
 לא ראו אור • לא ראו בסוף דבריו של אליהוא • חזר לקנתר אותם
 שלשת רעי חיוז • על לא מלאו מענה • ואמר זעמה שלשת רעיך חלה
 שהיה להם להשיבך כל דברים אלו שאמרתי לך • לא ראו אור • נעשו המה
 כנפלים אשר לא ראו חכמה: זהיר הוא בשחוקים • דומה לזהירים הנראים
 בשחוקים להוריד גשם: ורוח • זה ומטהרתן ומעבירתן ואין מטר יורד •
 כך היא דוגמת שלהם התחילו להשיבך וסוף עמדו ולא ענו: (כב) מלפון

הרמב"ן

ופרשו השחוקים לשום אותם חזקים ולהיותם כראוי מוצק ועל כן יראה האור מהם:
 (יט) הודיענו מה נאמר לו, אם ידעת לעוזרו ולעשות כמוהו, או לדעת למה
 היה כן נכל חלה ולא נוכל לערוך לפניו להדמות לו: מפני חשך, כי אנחנו
 בחשך • ויותר נכון לפרש לא נערך לא לפניו דברים מפני חשך כי דברינו חשך ולא
 אור, מלשון ולא ערך אלי מלים, ערכה לפני התיכנה: (כ) היספר לו כי אדבר,
 יאמר לא ערוך לפניו מלים כי דברי חשך, ואם אדבר אותם מי זה ערב אל לבו
 לספרם לפניו, ואם אמר איש בלבנו לספרם לפניו היספרם, זאת יבולע ויסות,
 כי היך יספרו לו ויערכו עמו משפט יושני חשך וללמות: (כ"ו) זעמה, טרם
 באר לפניו, לא ראו אור שהוא זהיר בשחוקים, כי הרוח עברה ותטהר השחוקים
 מכל ענן להזהיר אותם, והם עורו לב ומשובי עין מראותו, והיך ילכו לראות
 בקור

כג מצפון זרוב יאחז

על אלוה נזרא הוד :

כג שדי לא מצאנהו שגיא כח

ומשפט ורב צדקה לא יענה :

כי לכן יראוהו אנשים

לא יראה כל חכמי לב :

כג מצפונא דהקא ייתי
קדם אלקא דחיל שבהורא :

היא מן צפונא אסתניא
ייתי וינהר עלמא קדם

אלקא דחיל יודון עללי
עלמא : כג שדי לא

אשכחונך דאנת כדבר
עם עללי עלמא בסוגי

חילא ודינא וסוגי צדקתא
לא יסגף : היא שדי לא

ספקנא למשהי סוגעי
חילא ודינא וסוגעי

צדקתא לא יסגף :

ר ש י ז

זהב יאחה. הרי הוא כחחר על הראשונות. ד"ח מדרש חכמים כשהרקיע
מלא בזהרוח עננים עננים להוריד גשם רוח עזרה ותטהרם. ואין גשם
יורד. זה מדרש חכמים ואינו מתיישב על כדר המקראות : מלפון זהב
יאחה. מנשז רוח לפוגית ומעזיר הגשם וחמה זורחת. כמו המריקים
מעליהם הזהב (זכריה ד') : על אלוה. מלפניו : (כג) שדי לא מלאנוה
שגיא כח. לעורר עשפטיו על הנריות בגודל כחו כי אם נרחמים.
וכפרת הנריות עם נדרר מועט לפי היכולת. קומץ מנחה. עחלית
השקל. חורים ונני יונה. בקר ולחן. ולא טרח לנקש רחם ויחמוד :
משפט. ייסורין : לא יענה. הנריות יותר מדאי. וכן לא יעלם להלדיק
יותר מדאי צמה שאי אפשר. כי אם איש כמתנת ידו : (כד) לכן יראוהו
אנשים. מלהתוכח אליו. כי לא יראה כל חכמי לב המתחכמים אליו.
כי אין חכמתם צעינו כלום. ורבותינו פירשוהו על איוב. שאמר לו איבוא
לפי שהיית מטיל חימה יתירה על דורך חנם. לפיכך לא זכית להחקיים
לך ננים חכמי לב :

הרמב"ן

באור העליון אשר לפניו ולא יראנו האדם ומי : (כג) מצפון זהב יאחה, יאמר
כי מפאת לפון יבוא זוהר השקקים שהוא כזהב טהור, ועל האל הנורא הוד והדר
גדול מכל אלה, ואם בזוהר השמים לא יזכו לראות, באור ההוד הגדול והנורא
אשר לפניו, בדרך ונהורא עמיה שרו על כמה וכמה : על אלוה, כמו לפניו,
כענין שנאמר וכל לנא השמים עומדים עליו, להתייבב על ה' : (כג) שדי לא
מלאנוה שגיא כח, פירשו המפרשים הלאל לא מלאנוהו כי לא יראה לעיני כל
חי, והוא שגיא כח ושגיא משפט : ורב לדקה לא יענה, עלנו רק מפני ענש
המשפט. והנכון מה שאמרו רבותינו ז"ל שאינו בא בטרחות עם נריותיו, יאמר
כי הלאל לא מלאנו אותו אנחנו האנשים שני כח, כי לא יבוא עמנו במשפט לעשות
בנו כפי כחו ומשפטו, ורב לדקה עמו לא יענה מלבו, או המשפט ורבו כלדקה
לא יענה אותם שימנע מעשותם, והוא כלשון סכמינו ז"ל ענוי כדין : (כד) לכן
יראוהו אנשים, על כל הגדולות והנוראות אשר ספרתי יראוהו כל אחד לפי דעתו,
והוא לא יראה כל חכמי לב, כי אינו רואה שהם עכמים, רק בסיליס ומתאים
נחשנו לו :

לז (ז) ביד כל אדם יחוס, ר"ל צעד בל אדם יחוס ונסגר להחנף
 צבתיס מתגזרת המיס, צלופן כי צהיות האדם צבית ונסגר צו, אז
 יחשוב לדעת כל איש מעשהו אשר יעשה, ומה שילטוך ורחוי אליו, כי
 המיס יעלרוהו, אז לדעת כל אנשי מעשהו, כי צהיות אדם נסגר
 צבית ונחתם צו מתגזרת מטרות עזו, אז יפשפש צמעשיו ויפחד, פן
 ילקה צחגזרת המיס ויהיה זה למען דעת חלל כל איש מעשהו אשר
 עשה: (יח) חף צרי, חף צעזר הרי, ר"ל לרזות הארץ יטרית הש"י
 העצ לעלות ולפעול פעולותיו למעלה, וחח"כ יפין עקן אורו, שהוא כמו
 נסגר צו, ויתפזר וירדו המיס, ויהיה רי על משקל קיא, מן רויה,
 והצו"ת צו"ת השמוש, כמו צעזר רי יטרית ה' עב, ואורו, אור מעש,
 אז אורו הגשם שנקרח אור אורות צישעיה י"ח: (כ) היסופר, הילטוך
 שיסופר דבר לה' כי אדבר, שלא ידעבו הוא, ואם אמר איש דבר צלצבו
 צכסוי וצהצלעה, שלא יהיה הכל גלוי לפניו, אם שיוציאהו האדם
 מפיו, אז שיחשנהו צלצבו: (כד) לכן. לכן לרוממות פעולותיו ייראו
 ממנו האנשים החשובים המתצוננים צזה, חע"פ שלא יראה אותו ולא
 ישיגהו שום נצרא מכל חכמי לב, כי לא יראהו האדם וחי, ומ"מ הם
 יפחדו וייראו ממנו: עקר המענה הזה יסוב על חמשה חלקים,
 החלק האחד שאליהוא הודיע לחיוצ צזה המענה, חיוצ ההשגחה הפרטיה
 חה צהיות חיוצ מחמין צה' שהוא חמיס דעים, כמו שצח מצוחר מדצרי
 חיוצ צמה שקדם שהש"י שהוא צורח השכלים כלם עליונים ותחתונים
 הנאללים מהשכל הפועל מחת ה' אשר סדרו, שהוא מחוייב מפני זה
 שידע אותם השכלים כאשר המה, ומה שימשוך מפעולותיהם, ולזה
 אמר לחיוצ צחחלת המענה, חמיס דעות עמך, ר"ל ה' שהוא שלם
 הדיעות והדיעות הוא עמך צחמונתך, כי צצר הודית צזה. שני,
 כי צהיות השכל האנישי חלק נאלל מחת ה' להדמות אליו, שהוא מחוייב
 כשידבק השכל האנושי עם ה' יחצרך לדעת אותו ולדנקה צו, שרחוי
 שה' ישמרהו ויחייהו, ושלא ימחם אותו, כאשר יהיה הדצקות שיעשה
 האיש, מספיק אליו להיות נשמר מהמקרים, חנל כשלא יספיק
 ההשתדלות צאדם, יותן ויוצח האדם למקרים למרק דעותיו הכחצות
 ומעשיו הרעים, ומזה הטעם יותר הספק צפירעונות הצדקים, וחוייב
 שה' יודע אותם ולא ימחם, כמו שאמר הן אל צציר ולא ימחם.
 השלישי, מה שנאר צזה המענה לחיוצ, שאם על צד הקרייקרה שהלדיק
 יהיה מעונה ציסורין מזה יהיה לסנות מה, שכבר צארנו עקדם לפרזע
 מחטאם ושיחפשו צמעשיהם, ואם יסוצו חכף יהיו מושגחים צעה"ז,
 וכי מ"מ לא חחצד נפשו צשום צד שהוא הגמול וההשחרות הנלתי המשולה
 שצכל, חה צאר חליהוא צפסוק, לא יגרע מצדיק עיניו, וחח מלכים
 לכסא ויושינם לנלח ויגנהו, אם צעה"ז ואם צעול' הנשמות כמו שציארנו.
 הרביעי, כי צהיות ה' יודע סדור הגבראים הגדולים העליונים
 צפעולותיהם ונחליף תנועותיהם ונחליף סנותם אל צלתי צעלי חכלים

אחרי

אחרי שנראים כלם, כי הכל מחסו כל נצח נצח, כן ראוי לה' שידע את האדם בדאי, להיזתו מנחר הנצחיים, ושידעו בכל מה שימשך מפעולותיו, וזוה הזכיר כל מה שיחייב מחניעות הגלגלים להגהיג המליחות אם לשנט אם לארלו אם לחסר ימליחהו, ומזה הטעם יותרו ספקות חיוב כלם. החמישי, בשלות הרשעים ציחר אליהוה התשובה המספקת, כי ה' לא יחיה רשעים אם שיהי' צעה"ז או צעה"ב, רק מה שיגעהו מן הטובה בלחה חופן שיהיה אם על לך הקרי או על לך היותר טוב לחיו טובה שיפעלו, מ"מ הרשעים הראויים תמות צמער נפשם, והרשעים שה' מאריך להם בשלותם, הוא מפני גמול קלת טובה שעשו, ואחר נאנדים לנלח, ויהיה די צוה להפחת הספקות כלם, אם שכנר כמעט בכמו זה נאמר למעלה פעמים רבות, רק התוספת אשר בחלה הוא נמה שהוכיח להיות ה' תמים דעות ומחייב שידע ויטגיה:

כי בגין כן דחילו סגיה:
 גובריא לא ידחל קל
 חפיימי קא: תיא סמור
 דדחילו סגיה גובריא
 לא יחמי סגנהו היך
 קל חפיימי קא:
 א ואתיב יי ית איוב מן
 עלעולא דצערא ואמר:

איוב לת.

א ויען יהוה אלהי איוב מן
 הסערה ויאמר:

רש"י

מענה ה'. לח (א) מן הסערה. מנה שערות שלך אשינך דנרים כנגדן. מן הסערה שחרפתני. אשר נקערה ישופני (לעיל ט'). ממנה אשינך לך כאשר תשמע בסוף העניין. מי פלג לשטף תעלה. גומח לכל שער.

הרמב"ן

לח (א) ויען ה' את איוב מן הסערה ויאמר, הגיע איוב עתה למעלת הנבואה, יען כי היה תם וישר ירא אלהים וסור מרע והוכח על נסיון, ואף ע"פ שחטא בהסתפקו במשפט מאין חכמה, הואיל אותו הנסיון לקרצו אל האלהים, כי קבל עליו דבר אליהות וראה כי הם מספיקים לשאלתו, והנה הוא עתה ירא אלהים ולרוק תמים, וענין מן הסערה, כי לא נפתחו לו השמים וראה מראות אלהים על בריו, כגון שיראה השם יושב על כסאו או מלאך דובר בו, רק שמע סערה גדולה והשיג מה שיסגו הנביאים ראשונה בראשית החזון, כמו שנאמר ביחזקאל תחלה וארא והנה רוח סערה באה מן הלפון, וכן באליהו תחלה נאמר שם והנה השם עובר ורוח גדולה ותזק מפרק הרים ומשנר סלעים, ואחר הרוח רעש, ואחר הרעש אש, ואחרי כן ישיגו הנבואה, וגם כן ראיה מוכרחת על הענין ביחזקאל, אחר הרוח ענן גדול הוא הרעש, ואחרי כן אש מתלקחת, ואיוב השיג ראשית החזון, וממנו ילא לו קול העונה אותו המענים האו בחזק ותוקף וסער גדול כמנהג הנבואות, כמו שנאמר בקול מים רבים, בקול שרי בלכתם, קול המולה כקול מתנה. והנה איוב השיג זה בשמיעת הסערה והקול ממנה, וידע מעניינם כי קול האלהים הוא העונה אותו על תשובות בדבריו. וענין המענה להודיע את איוב כי הוא יתנרך תמים דעים בכללים ונפרטים

איוב לח

בִּסְךָ הוּא דִּין בְּמַחְשֵׁיךָ
 מִלְּפָא בְּמִלְיָא מְדִלִית
 מְנַדְעָא : גִּזְרֵי כְּדוֹן הַיָּד
 גְּבָרָא חֲרָצָךְ וְאַבְעִינְךָ
 וְהַהוּדְעֵנִי : דִּי הָאֵן
 הוּיָהּא בְּמִשְׁתַּהֲתֵי אֲרַעָא
 חוּי אֵין יִדְעָהּא בִּיּוֹנָהּא :
 הֵן מִן שְׁנֵי מִשְׁחַתְהָא
 אֲרוּם מְנַדְעֵ אוּ מִן
 מְתַח עֲלֵהּ מִתְקוּלָהּא :
 עַל מָה מִסְכִּידָא
 מְסִיעֵן אֵן מִן שְׂדָא אֲבָן
 זוּיָהּא : בְּזִמְנֵי דְמִשְׁבַּחִין

ב מי זה מחשיך עצה במלין
 בלידעת :
 ג אורנא כגבר חלציק
 ואשאלך והודיעני :
 ד איפה היית ביסדרארין
 הגר אסידעת בינה :
 ה מישם ממדיה כי תדע
 או מרנטה עליה קו :
 ו עלימה אדניה הטבעי
 אזו מיידרה אבן פנתה :

רש"י

ד"א בסערה הכהו בסערה רפאהו • כדמפרש בספרי : (ב) מחשיך עלה •
 עלה חשכה וסכלה • ד"א מי זה מחשיך עלה בלי דעת • אמר הקב"ה מי
 זה מחשיך עלה מקלקל במילים וברוב דברים • שכתבתי איש תם וישר
 בתחילת הספר כדי לחול שמי עליו • והאז בל והחשיך וקלקל מה שיעלתי
 ברוב דבריו • ואיוב ענהו מי זה מעלים עלה (לקמן מ"ג) • חלו הייתי
 יודע עלתך לא הייתי מרצה בדברים • והקב"ה השיבו והלא חזרהם לא
 היה יודע ועמד בעשר • כך מלאתי : (ג) אזור נח כגבר חלליך • רמו
 לו ונתעורר מן חליו וייסוריו : (ה) ממדיה • מידותיה : (ו) ירה חנן

הרמב"ן

וצפרטים ונאיזים כולם ומשנית על כולם, וכי האדם נבער מדעת הכלל ושם
 יסודתם וטבעם, אף כי לדעת במשפט האלים וסודותיו, וירמוז לו כי סוד אליהם
 אמת, כי איוב לא קבל ממנו דק כי אפשר כדבריו, וכן מנהג לדיק ורע לו ורשע
 וטוב לו, מתנהג על דרך ההוא בדרך משפט אם הדבר כן, אבל אין לאליהם ראיה
 שובחת על הענין, ואין אדם יכול לדעת זה רק בדרך קבלה, ועתה אמר לו כי
 כן המשפט וכך היא המדה כאשר אפשר בע"ה, ופנר פירשתי כי אליהוא הודיעו
 ענין לדיק ורע לו, כי היא תלונת איוב והוא החמם הנעשה לפני אדם כפי דעתו,
 ולא פירש לו ברשע וטוב לו דבר, כי איננו עשק, ואיוב יוכל ללמוד ממנו המדה,
 כי מטעם לדיק ורע לו ידעהו ואולי ינהג עמו במדת חסד, והנה האל יגיד לו
 במענהו דבר רשע וטוב לו להשלים לו הידיעה, ולא דבר בענין הלדיק ורע לו
 כי מאליהוא למדו : (ב) מי זה מחשיך עלה במלין בלי דעת, שאלה לתימה
 ולהפליג עליו, כלומר מי אתה המחשיך עלה, אזור נח כגבר וענני, או יאמר
 מי זה שיעשה כאשר באת לעשות שיחשיך ויגנה דבר הנעשה בסוד חכמה : במלין,
 שידבר בבלי דעת שלא ידע העלה. הדבר הנעשה בהשגחה ונחכמה והוא נעלם
 יקרא עלה : (ג) אזור נח כגבר חלליך, דרך משל : (ה) מי שם, מדותיה אני
 או אתה : כי תדע, ממדיה והם מדות הגבולים : או מי נטה עליה קו הסונב
 העגולה

וּבְרִיחַ כּוֹכְבֵי בֶקֶר
וַיִּרְעוּ כָּל־בְּנֵי אֱלֹהִים :
ח וַיִּסַּךְ בְּדִלְתַיִם יָם
בְּגִיחוֹ מִרְחֹם יַצֵּא :
ט בְּשׁוּמֵי עֵנָן לִבְשׁוֹ
וְעָרְפֶל תַּחֲלָתוֹ :
י וַאֲשַׁבֵּר עָלָיו חֲקֵי
וַאֲשִׁימִם בְּרִיחַ וּדְלָתַיִם :

כַּחֲדָא כּוֹכְבֵי צִפּוֹר
וּמִבְּרִיחַ קַל כְּפִי
מִלְּאֲבִיא : ח וַאֲגִיף
בְּדִשְׁיָא יָמָא בְּסִנְחִיָּה מִן
תְּהוּמָא דְמִן רְחִמָא
יפוק : ט כַּד שׁוּיְתִי עֵנָנָא
כְּסוּתִיָּה וַאֲסִתָּא
לְפִנְיָה : י וּפְסִקִית עָלָי
גִּזְרֵי וְשׁוּיְתִי פְרִירָא
הֵיךְ גְּרִין וְדִשִׁין :
יא וַאֲמַרִית עַד קָא תִּיתִי
וְלֹא תוּסִיף וְכָא תִּשׁוּי
בְּגִיחֹתְנֹת גִּלְגִּילָה :
יב הִמֵּן יוֹסֵף פְּקֻדָּתָא
צִפּוֹר יִדְעֵת לְקַרְצָתָא

ר ש " י

פינתה • בחמלע הים • ומשום נשתח כל העולם • חיפה היית : (ז) ברן יחד • מתחלה כוכבי חור : (ח) בדלתים ים • חול גבול לו : בגיחו • בהמשכתו יולא מן התהום • כמו גוחי מצטן • מושכי : (ט) בשומי ענן • סביבות ים אוקיינוס • שהוא היקף העולם • ועננים סובבים לו כלבנוש : חתולתו • חכריכו • כמו החתל לא חתלת (יחזקאל ט"ז) : (י) ואשבור • עשיתי לו שברים סביב לעכבו בתוכם והם לו חוק אשר לא יעברם • כמו וירדפם לפני השער עד השברים (יהושע א'). והם מעלות סביב לעיר :

ה ר מ ב ין

העגולה : (ו) ארציה, הם ההרים : אבן פנתה, משל לנקודת האמצעי • ורבותינו ז"ל אמרו חבן שתי שממנה הושחת העולם, והנה החמיל נו מיסוד הארץ על דרך והארץ היתה תהו ובהו, או כי ינסנו בתחמון תחלה ויעלה משם לשמים ולרוח ואחר כן למזלות ולשמים : (ז) ברן יחד כוכבי בקר, יאמר מי ירה חבן פנתה כאשר ירננו וישננו לו כוכבי בקר ויריעו לפניו כל בני אלהים, כאשר יעשו למלך בונה היכל שירננו וישננו לפניו, ירמוז כי בהוסדו הארץ כבר נבראו לפניו להודות לו ולשבת מעשיו, לא שיעזורו ויעשו דבר נילירה. והקב"ה ראב"ע ז"ל פי כי כוכבי בקר הם שבעה המזרחים, ויקראו כוכבי חור בעבור שיסובו סביב נקודת הארץ יקראו מרננים ובני אלהים המערכות העליונות ותנועתם היא תרועתם כי באלה תעמד הארץ על יסודתה : (ח) ויסך בדלתים ים, כמו ויסך חלוא נשדו, מן הנני סך, יספר על המים כי סגר אותם בדלתות שלא ילאו כי הם סגורים במסגר למטה נים : בגיחו מרחם ילא, ונלאתו מן התהום שהוא נו כילד במעי אמו יסך לו בדלתים כאשר יעשה בהיותו נים, יאמר כי הוא כלוא ולא ילא ולא יעבור גבולו, וכן איננו עולה מן התהומות אף ע"פ שטבעו לעשות כן, כי טבע המים להיות על הארץ ואין הם עושה כן עם כל גליו ומשנריו : (ט) בשומי ענן לבשו, התקפתי אותו ענן כלבנוש : וערפל חתולתו, מלשון והחתל לא חתלתו, כי ים אוקיינוס מקיף הארץ וסופו לקלות השמים יגיע וענני השמים יתבשו אותו ויאזרוהו : (י) ואשבור עליו חקי, על משנריו וגליו, רק התרגום אמר ופסקית עליו גזירתו, גזר ואשבור מלשון פסק וגזר דין כי כולם ענין אחד הם : (יב) המימך לויח בקר, שיקום ויאיר והודעתו הפקום אשר פמנו יתחיל, כי

איוב לח

א ואמר ערפה תבוא ולא

חסיף

ופא ישיר בגאון גליה:

יב המימיה צוית בקר

ידעתה שחר מקמו:

יג לאחוז בכנפות הארץ

וינערו רשעים מפנה: ע' חלויק

יד תתהפך כחמר חותם

ויתיצבו כמו לבוש:

טו וימנע מרשעים אורם

וזרוע רמה תשבר:

טז הבאת ערנבכיים

ובחקר תהום התהלכת:

א נמקוטה ידעת השחרק

ע' חלויק

ד ש י

אתריה: היא הביומי
ב ראשית הוי תא
ופקדתי לכהני צפר
ידעת קריץ האן אתריה:
י למיחד בגדפי ארעא
וימלמלון חיביא מנה:
תא למיחד בסטרא
ד ארעא דישראל
ואמלמלו דרא דרשיעיא
מנה: יי סתהפקא היך
מינא חותמא דלהון
ואתעתדון היך פסו
זהים: תיא אתהפכת
היך פינא חותמא
דלהון ולא אתבריאו
פסו גישמיהון ברא
גשמיהון היך פסו
סריק: טו ואתפכי סן
רשיעיא גהורהון
ואדרע מרסטא הפבר:
טו אפשר דעלתא עד
מערבלי הגור ימא
ובפשוש ההומא

(יב) המימיה. מיום שנולדת: (יג) לאחוז בכנפות הארץ. ועוד המימיה
לוית לאחוז בכנפי הארץ. כאדם שאוחז בכנפי הטלית ומכירה. כן אני
עתיד לאחוז בכנפותיה ולנער את הרשעים. וכן הוא חומר וה' יטה את
ידו וכסל עוזר (ישעיה ל"ח) כאדם האוחז בידו דבר ומטה ידו והוא כופל:
(יד) תתהפך (כליורין) כחומר חותם. מטבע לורת האדם צמותן.
וצחחיית המתים יחיו ויעמדו בלבושיהם: (טו) וימנע. אז מרשעים
אורם. וכן הוא חומר וזרוע רמה חזר: (טז) נכבכיים. מעסגרו ים.

הרמב"ן

כי כל הימים ממקום חדש יקומו ועל פי ה' יקנו ועל פי ה' יסעו: (יג) לאחוז
בכנפות הארץ, ולוית אוחז מימיה לאחוז בכנפי הארץ ולנער רשעים ממנה עם
תקפס וגאונם. והנכון כי הפסוק הראשון יקשר עם השני, יאמר המימיה לוית
בקר השחר שית חדשו על הארץ לאחוז בכנפיה ולנער ממנו הרשעים כנול יומם
עם פקודתם בגזרת עליון: (יד) תתהפך, הארץ כחומר חותם לנער הרשעים
ולכפמיד חקרים חתם, כאשר עשו בחומר הקותם שיסו אוחז חמיד: ויתיצבו,
עליה כמו לבוש כי תחליפם ויחלופו: (טו) וימנע מרשעים אורם, אור הנקר
והשחר הנזכרים, או האור שיהיה להם, ועל דרך האמת יגיד כי צנול עתם ינערו
הרשעים מן הארץ ותתהפך הארץ מהם כחומר חותם המשתנה לצורות שונות,
ויתלכנו כל אדם מהם כמו לבוש נדים והוא חומר, ונמנע מן הרשעים אור פניהם:
וזרוע רמה, אשר היתה להם נשברה עתה, וזה ענין דבר אליהוא: (טז) הבאת
ערנבכיים, יסאר על היסודות לקמר אס לא כוית ביסדי היס והארץ, אמור

סס

י' הַנְּגַלוּ לְךָ שְׁעֵרֵי מוֹת
 וְשְׁעֵרֵי צְלָמוֹת תִּרְאֶה:
 י" הַתְּבַנְנָה עַד-רַחֲבֵי-אָרֶץ
 הַגֵּר אִם-יָדַעַתְּ כֹּלָהּ:
 י"ט אֵיזָה הַדֶּרֶךְ יִשְׁכַּן-אֹר
 וְחֹשֶׁךְ אֵיזָה מְקוֹמוֹ:
 כ' כִּי תִקְחֶנּוּ אֶל-נְבוּלוֹ
 וְכִי תִבֵּן נְתִיבוֹת בֵּיתוֹ:
 כ"א יָדַעַתְּ כִּי-אֵז תּוֹלֵד
 וּמִסְפַּר יַמֶּיךָ רַבִּים:

הַלֵּכָה : י' אֲפֹשֶׁר
 דְּאֶהְיֶיאוּ לְךָ מַעֲלָנֵי
 מוֹתָא וּמַעֲלָנֵי מוֹתָא
 מוֹתָא דְנִהְנִים הַחֲמִי :
 י" הַתְּבַנְנָה עַד פְּתֵי
 אֲרֻעָא דְגִנְתָּא דְעָרִין
 חֲנִי אֵין יָדַעְתָּא כּוֹלָא
 : י"ט אֵי דִין אֲוִרְחָא יִשְׂרִי
 נְהוּרָא וְהַשׁוּקָא הֵי דִין
 אֲתֵרִיָּה : כ' אֲרוֹם
 הַדְּבַרְגִּיָּה לְתַחוּמֵיהָ
 נְאֻוֹם תְּהַבִּין שְׂבִילֵי
 בֵיתֶיהָ : כ"א הֵי דַעְתָּא
 אֲרוֹם בְּבֵן הַתִּילִיד וּמִנִּין
 יוֹסֵף סְגִיעִין : כ"ב אֲפֹשֶׁר
 דַּעְתָּא לְקוֹרְטוּרֵי תִלְגִי
 וְאֲפֹ הֵי קִי דְבַרְדָּא
 הַחֲמִי : כ"ג דִּי גִנְוִית

רש"י

כמו נבוכים הם בארץ (שמות י"ד): (יז) שערי מות. זה גיהנם:
 (כא) ידעת. כל זאת: כי אז חולד. כשנראתים: (כג) אשר חשכתי.

הרמב"ן

אם הלכת בהם לארכם ולרחבם ונחת במעמקי הים, מלשון מצבי נהרות, וחקרת
 התסוס כלו: (יז) הנגלו לך שערי מות, ושערי ללמות הם האפיסות, כי הנא
 עד חקר התהום יגיע אל האפס. או יאמר הנגלו לך שערי מות וראית המתים
 העומדים בעולם אשר שכנו בשערי ללמות, והוא משל ליריעת המתים שכבר מתו.
 ורבים אמרו כי שערי מות הם שערי גהנום ומדוריה: (יח) התבוננת עד רחבי
 ארץ, התבוננת כל מרחבי הארץ כי הלכת עד קלותיה: הגר אם ידעת כלל,
 או יסור ה"א התימה באשר פירשתי לעיל: (יט) איזה הדרך ישכן אור, הגר
 אם ידעת באיזה הדרך ישכן על הארץ: והשך איזה מקומו, גם כן היא האפיסה,
 כי נדעתו כל דרכי האור וכמה ארכם וכמה רחבם ידע כי משם והלאה אין דבר,
 או חשך זה עוד האש כענין החשך הנזכר במעשה נראשית: (כ) כי תקחנו אל
 גבולו, על האור יגבר או על כל אחד מהם, או החשך הוא האש כאשר הזכרתי.
 ובשם הגאון רב סעדיה ז"ל איזה הדרך ישכן אור על מקום שהוא כולו אור חוץ
 מיום אחד, והפך הדבר ומקום שיסכן שם כל אחד מהם קלי שנה, וכן יפרש
 איזה הדרך יסלק אור: (כ"א) ידעת כי אז חולד, ביסודי הארץ ונבראי הים:
 ומספר ימיו רבים, מאז ועד עתה וחדע ילירתם וכל המתחדשים בהם. ולי
 נראה בכאן ענין אחר, כי הנשמות מאז נבראו כולם, כמו שאמרו בנראשית רבה
 בנפשותיהם של לדיקים נמלך ונתלמוד ערבות שבו וגזי קיים וגזי שלום ונשמות
 של לדיקים ורוחות ונשמות שעתידין להבראות. ואמר רבי יהודה הלוי תקן נשמות
 עם האור בראשון תחלת דבר ה', ולכן שאל האלהים לאיוב אם ידע איזה הדרך
 ישכן האור, ואם יבין הנתיבות שבהן, ואם ידע כי אז עם האור נולד:
 ומספר ימיו רבים, יגיד לו כי איננו מבין נתיבות הוויית האור שהוא יסוד ראשון
 ולא ילירת נפשו מתי ביתה, ועם מי נבראת ואף כי יבוא את בית המלך להתלווין
 המשפט, וזה ענין הגון בפסוק הזה. וטועי דוח יקשבו כי הנשמות נבראות בכל יום
 איש

איוב לח

כַּבְּבָאֵת אֶל-אֲצִרוֹת שְׁלֹג
 וְאֲצִרוֹת בָּרָד הִרְאָה:
 כַּגֹּאֲשֶׁר חֲשַׁכְתִּי לַעֵת צָר
 לַיּוֹם קָרַב וּמְלַחְמָה:
 כִּי אֵיזָה הַדֶּרֶךְ יַחְלֶק אֹר
 יַפֵּץ קָדִים עַל-אֲרֶץ:
 כִּי מִי-פֹלֵג לְשִׁטֹּף הָעֵלָה
 וְדֶרֶךְ לַחֲזוֹן קִלּוֹת:
 כִּי לְהַמְטִיר עַל-אֲרֶץ לֹא-אִישׁ
 מְדַבֵּר לֹא-אָדָם בּוֹ:
 כִּי לְהִשְׁכִּיעַ שָׁאָה וּבְשׂוֹאָה
 וּלְהִצְמִיחַ מִצָּא דְשָׂא:

הֲלֹא לָעֵת עֲקָתָא
 בְּגִהְנִם וּבִרְדָּא לַיּוֹם
 קִרְבָּא דְפִרְעָה וְאַגְחוּתָא
 דְמִצְרָאִי: כִּי הַיָּדִין
 אֲרַחֵם יִתְפְּלִיג נְהוּרָא
 יְבַרֵךְ רוּחַ קְדוּמָא עַל
 אֲרֶעָא: כִּי מִן שִׁיף
 לְשִׁטְפָא קוֹבָהָא
 וְאַסְרִטָא לְעֵנְנֵי קְלָיא:
 תִּיא מִן שָׂאף לְשִׁטְפָא
 דְתִהוּמָא חֲרִיצֵי מִיא
 וְקִצְתֵּהוּן דְלָא לְעֵילָא
 וְאֲרַחֵם לְעֵנְנֵי דְמַחְתִּין
 מִמֶּנּוּן מִיא בְּקִלְיָא:
 תִּיא מִן עֵבֶד שִׁטְפָא
 לְמַרְזִיבָא דְמִיא וּלְעֵילָא
 אֲרַחֵם דְעֵנְנֵי דְמַחְתִּין
 מִמֶּנּוּן בְּקִלְיָא:
 ט לְאַחְתָּא מִטְרָא עַל
 אֲרֶעָא דְלִית בָּהּ גְּבַר
 מְדַבֵּרָא דְלָא בֵּר גִּישׁ

ר ש"י

הִלַּחְמֵתִי: לַעֵת צָר. לַחֲמַשַּׁת מַלְכִים בְּגִזְעוֹן: לַיּוֹם קָרַב. וּמְלַחְמָתָא גּוֹב
 וּמַגּוֹב: (כַּד) יַחְלֶק אֹר. תִּימּוֹר שֶׁל חֲמָה. מִפִּלַּע לִכְחָן וּלְכַחֵן כְּקִרְנֵי
 חַיִל: קָדִים. שֶׁמֶשׁ הַמְזֹרַח: (כֶּה) מִי פֹלֵג לְשִׁטֹּף חֵעֵלָה. בְּעֵרְצִיחַ
 קוֹרִין לְשַׁעֲרֵה שִׁיטְפָא. כֹּל שִׁיעוֹר וְשִׁיעוֹר שֶׁבְרַחֵשׁ פִּלְגְתִּי לוֹ חֵעֵלָה. גּוֹמֵחַ
 לִינֵק מִמֶּנָּה שְׁחִילוֹ ב' יוֹנְקוֹת מִגּוֹמֵחַ ח' מַחְשִׁיכוֹת מֵאֹר עֵינָיו שֶׁל אָדָם.
 וְהֵם לֹא נִתְחַלְפוּ לִי בִין חַיִּיב לְחַיִּיב כַּחֲחֶלֶף לִי וְזֶהוּ מִן הַסְּעֵרָה. ד"ח
 לְשִׁטֹּף טִיפַח גְּשֵׁה שׁוֹטֵף. פִּילְגְתִּי לְכֹל טִיפַח גּוֹמֵחַ בְּעֵנִים. שְׁחִילוֹ יוֹרְדוֹת
 מִגּוֹמֵחַ ח' מִטְשֵׁטְשׁוֹת אֵת הָאֲרֶץ וְנַעֲשִׂית טִיט: וְדֶרֶךְ לַחֲזוֹן קִלּוֹת. מִי
 פֹלֵג. כֹּל קוֹל וְקוֹל יֵשׁ לוֹ שְׁחִיל. וְחֵם שְׁנַיִם הוֹלְכִים בְּשָׁחַד אֶחָד חֵין

הרמב"ן

אִישׁ בְּאוֹרֵרוֹ וְחֵין הַדָּנָר כֵּן, כִּי הָאֵל עֲתָה חֵינְנוּ עוֹשֶׂה יֵשׁ מֵחֵין, כִּי הַעֲלִיוֹנִים
 מֵאִז נִבְרָאוּ, וְהַסְּפִלִים בְּעֵלֵי הַזְּוִיָּה וְהַהִפְסָד נַעֲשִׂים דָּנָר מִדָּנָר פּוֹשְׁטִים וְלוֹבְשִׁים
 לֹוֶרָה: (כַּב) הַבָּאֵת אֶל אֲוִלְרוֹת שְׁלֹג, וְרֵאִית אֲוִלְרוֹת בְּרָד וִידַעַת כִּי שְׁמַתִּים בְּאוֹלָר
 לְהִיּוֹת שְׁמוֹרִים לִי וְחַשׁוֹבִים אֵלַי לַעֵת צָר לַיּוֹם קָרַב וּמְלַחְמָה, בְּרֵאוֹתִי לְלוֹר עֲלִי
 אֲרֶץ כִּי תַחֲטֵא, לְהַשְׁחִית עֲלֵה וַיְבֹלָה: וְלַיּוֹם, אֲשֶׁר אֲרַכָּה לַעֲשׂוֹת קָרַב וְאֲלַחֵם
 בָּהֶם בְּבָרָד וְאֲנִי אֲלַגְזִים, אוֹ יִדְמָה עַל הָאֲנָשִׁים הַגְּדוֹלוֹת אֲשֶׁר הוֹרִיד עַל קַמַּשַׁת
 סִלְכֵי כְנַעַן, אוֹ יַעֲשֶׂה כֵּן לְהוֹרִיד בְּרָד גְּדוֹל מִשְׁחִית עַל עַמִּים אֲחֵרִים. וּמִפְרָשִׁים
 אָמְרוּ לַיּוֹם קָרַב וּמְלַחְמָה, יִרְמוּז עַל מְלַחְמוֹת גּוֹב, וְאִיּוֹב לֹא יִתְנַחֵא כֵּן, כִּי לֹא
 מִצְנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא: (כַּד) אֵיזָה הַדֶּרֶךְ יַחְלֶק אֹר, בְּנוֹחַ הַשְּׁלֹג וְהַבְּרָד שִׁיחֵיה אֹר
 בְּמַקְוִים אֶחָד וּבְרַק וְחֶשֶׁךְ בְּמַקְוִים אֲחֵר: וַיַּפֵּץ רוּחַ קָדִים, עַל אֶחָד מִן הָאֲרָצוֹת:
 (כֶּה) מִי פֹלֵג, תַּעֲלֶה לְשִׁטֹּף מֵעַר, וּפֹלֵג מִן פֹּלֵג אֱלֹהִים מִלֹּא מִיִּם: וְדֶרֶךְ, עֲשֵׂה
 לְנֶרֶק

נח הַיֵּשׁ לַמַּטֵּר אֵב
 אֵל מִדְּהוּלֵי אֲגִיל־טַל:
 נט מִכֶּסֶן מִי יֵצֵא הַקֶּרֶחַ
 וּבֶכֶר שָׁמַיִם מִי יֵלְדוּ:
 ל פֶּאֶבֶן מַיִם יִתְחַבֵּא
 וּפְנֵי תְהוֹם יִתְלַכְדוּ:
 לא הַתְּקַשֵּׁר מְעַדְנֹת כִּימָה
 אוֹ-מוֹשְׁכוֹת בְּסִיל תִּפְתַּח:

בִּיה : נו לְמַסְבֵּעַ
 תּוֹשָׁא וְאַתְרֵינִישָׁהּ
 וְלִסְרֵבִיא סְפִקְנוֹת
 דְּתָאָה : טו הַאִית
 לְמַטְרָא אָבָא אוּ סֵן
 אוֹלִיד רְסִיסי מְלָא:
 כט סְפָרִיסָא דְּמֵן נִפְק
 קֶרְחָא וּגְלִידָא דְּשִׁמְיָא
 מִן יֵלִיד יְהִיה : לו
 הֵךְ אֲבָנָא מִי קְרִישֵׁן
 דְּמַסְרִין וְאִפִּי תְהוֹמָא
 סֵן קוֹרָא סְתָאֲחֵרִין:
 לא הַתְּקַשֵּׁר מְעַדְנֹת
 כִּימָה אוֹ-מוֹשְׁכוֹת
 בְּסִיל תִּפְתַּח:
 דְּנִגְרִין נִפְלָא הַשְּׂרִי:

ר ש י

סברות סוגלות חת הקול: (כח) שואה. חרץ שהיא חשיכה ברעב:
 (כח) חגלי טל. גלי טל. וחל"ף יתירה כמו וחחותי בחזניכם (לעיל
 י"ג) חל"ף יתירה צרחש התיבה להיות שם דבר. חנתת חרצ כמו ניבוח
 חרצ (יחזקאל ב"ח) לעקת חרצ. ל"ח חגלי כמו חגלי טל. כמין חגנות
 פלגים שהטל נתון בהם. למ"ד מתחלף במ"ן בספר עזרא. נשכה כמו
 לשכה (נחמיה י"ג): (כט) כפור. גרי"שח זלע"ז (נחתי בתילים
 קע"ז ט"ז): (ל) כאבן מים יתחבאו. ע"י הקרח שמגליל טיפה שעל
 פניהם: ופני תהום יתלכדו. זו ויתחבאו כאחד: (לא) מעדנות כימה.

הרמב"ן

נברק, הרעם (כו) להמטיר על ארץ לא שיהי רגן להקיות כל חיתו יער, ועל
 מדבר לא אדם זו, לדעת נחש שרף ועקרב: (כז) להשביע, ארץ שואה ומשואה,
 רעבה ולמאה: ולהצמיח, שם מולא דשא לקיות בשדה ולעוף השמים: (כח) היש
 למטר אנ, יאמר אם יש למטר ולמל ולקרח ולכפור אנ, אז אם שיוליד בדמותו
 בכלמו כל אקד למינו, אין זה כי האלהים אומר ועושה בתולדת ומערכת השמים
 זהו המעשה אותם כרלוננו, כי הוא השרקיע שקקים לבדו ויוסד ארץ מאתו, כאשר
 פירש בתפלת הענין: אגלי טל, כמו גלי טל, והאל"ף נוסף כאל"ף ואקוטי
 בחזניכם. והתרגום אמר רסיסי טלל בלא סדר, והוא הנכון: (ל) כאבן מים
 יתחבאו, יאמר למה יתחבאו המים כאבן וירדו במעמקים בתוללות, כי טבעם
 לעלות וטבע הארץ לרדת למטה, ועל פני תבוכ יעמדו כאלו הם נלכדים שם,
 האתה תעשה זה, ואם תקצר מעדנות כימה. והתרגום אמר באננא מיה קרישין
 ומטמין ואפי פהווא מפורא מתאקרון, יאמר כי מן הקרח יתקשרו המים
 ויתחבאו ולא יראו שהם מים: ופני תהום יתלכדו, מרת הקרח, ונכון הוא:
 (לא) התקשר מעדנות כימה, האתה תקצר מעדנות פירות מזל כימה, כי
 רצונו לקשר בפירות שהם מעדנים, או פמתא מושכות מזל כימה שהוא המושך
 והמפתח בגלמים. זה דעת בקרם, ועל דעת רבים כי כימה וכסיל כוכבים
 נקשרים זה עם זה, בי הם מזל אקד לא יתברדו, ומעדנות כלשון סכמינו ז"ל
 ענין קשרים, באמרם חתיר ראשי מעדנים שלהם. ויש מפרשים מן אענדנו
 עטרות

לֵב הַתְּצִיא מִזְרוֹת בְּעֵתוֹ
וְעֵישׁ עַל-בְּנֵיהֶם תִּנְחָם :
לֵא הַיְדַעַת חֻקֹּת שָׁמַיִם
אִם-תִּשִׂים מִשְׁטְרוֹ בְּאָרֶץ :
לִי הַתְּרִים לָעֵב קוֹלְךָ
וְשַׁפְּעֵת-מַיִם תִּכְסֶּךָ :
לֵא הַתְּשַׁלַּח בְּרָקִים וַיִּלְכוּ
וַיֹּאמְרוּ לָךְ הִנֵּנוּ :

לֵב הַתְּפַק שְׁמַרֵי מוֹלָיָא
בְּזִמְנֵיהּ וַיִּנְתָּא עַל
אִפְרָחָא הַדְּבַרנִין :
לֵא הַיְדַעַתָּא גִיּוֹרְתָא
דְּשָׁמַיָא אִין תְּשׁוּי שְׁמַרֵי
גִיּוֹרְתָא בְּאֶרְעָא :
לֵא אִפְשֵׁר דְּתַרִּים לָעֵבָא
קוֹלְךָ וְרַבְּפִת מִיָּא
תִּחְפְּנֵךְ : לֵא אִפְשֵׁר
דְּתִשְׁדֵּר בְּרַקִּין וַיִּהְיוּ
וַיִּימְרוּ לָךְ הָא אֲנִין :
לֵא מִן שְׁוֵי בְּרַקִּין
חֻכְמָתָא אוּ מִן יִהְיֵב
לָעֵבָא בִּינְתָא : תִּיָּא
לְתַרְנַגּוֹל בְּרָא בְּיוֹנְתָא

רש"י

קישור כימה. שלא תלך כל קורתיו ויחריב את העולם צלינה: או מושכות כסיל תפתח. להוציא חמה להפיג לינתה של כימה: (לג) מזרות. כל שאר מזלות: ועיש. כוכב גדול שנבימה. והרבה כוכבים קבועים זו ונטל שני כוכבים ממנה לפתוח ארובות המבול ונקבעים במזל טלה ועחיד הקב"ה להחזירם לה. תנחומא: (לג) משטרו. שטירת המזלות הממונים להביא על הארץ קור וחום קץ וחורף: (לד) התרים לעב קולך. לזוות עליו להתקשר בחשכת מים להיות שפעת מים מתכסך. והיא קדירת העצים. כמו אור חשך לא תראה (לעיל כ"ג). או שפעת מים. על פיד יכסך מן השמים: (לה) ויאמרו לך. במקום שנשתלחו שם: הננו. עשינו שליחותך שאין לריכין לחזור למקומן להשיב שלוחו

הרמב"ן

עטרות לי, ויאמרו כי ענידה ועדינה שניהם לשון קשירה הם: או מושכות כסיל תפתח, כי יתפרדו כוכבי מזל כימה כאילו נפתחו אסוריו המושכים והקושרים אותם זה עם זה. וכן אמר התרגום התקטור שירי כימתא או אשלי דנגדין ניפלא תשרי, והוא הנכון, כי הוא בענין (לג) התוציא מזרות בעתו, שיתפרד לאת המזלות ולא מעשיהם בארץ. ובנר"ר אמרו רבי חנינא בר פפא ורבי סימון אמרו כימה מעדנות את הפירות, וכסיל מושך בין קשר לקשר, מזרורת ועיש, שמות כוכבי מזלות על דעת החכם רבי אנראה ן עזרא ז"ל, והכוכב הגדול נקרא עיש, מלשון עשו ונולדו כל הגוים, והולכת עם שאר כוכבים לעולם לא תתפרד מהם, והוא שאמר על בנייה תנחום:

(לג) הידעת חקות שמים, ולבאס: אם תשים, לכל אחד מן החוקים משטרו, ומשלה על הארץ, לשון שוער ומושל שגזרת המזלות מתקיימת בארץ להביא קור וקום ובאילנות ולמק האדמה: (לד) התרים לעב קולך, ומלכס אותו ויורד מים כבירים בשפע מיד, או (לה) התשלח ברקים וילכו, על פיד ועמדו לפניך עוד לאמר, הננו ועשינו ככל אשר תלזה פעם אחרי פעם תמיד. לא ידעתי לפרש למה הקויר ענין העב והברק: (לו) מי שת בטושות חכמה, מי נתן

לו מִי־שֶׁת בַּטְחוֹת חֲכָמָה
 אוּ מִי־נָהֵן לְשִׁכּוּי בִינְהָ:
 לוּ מִי־יִסְפֵּר שְׁחָקִים בְּחֲכָמָה
 וְנִבְלֵי שָׁמַיִם מִי יִשְׁכִּיב:
 לֹחַ בְּצַקַּת עֶפֶר לְמוֹצֵק
 וְרִגְבִים יִדְבְּקוּ:
 לֹט הִתְצוּד לְלִבֵּי טָרֶף
 וְחַיֵּית בְּפִירִים הַמַּלְאָה:

לְמַקְלָסָא לְמַרְיָה : לוּ מִן
 יִמְנֵי שְׁבַעְתִּי שְׁבִיבָא
 בְּחֹבְמָתָא וּבִילּוֹת
 שְׁמִיָא מִן יִשְׂרָי : תִּיא מִן
 יִמְנֵי כּוּבְבֵי שְׁמִיָא
 בְּחֹבְמָתָא וְעַנְיֵי
 דְמִתִּילִין לְזִינְקָא דְשְׁמִיָא
 מִן יִשְׁכִּיב : לֹחַ בְּד
 אֲשֶׁתָאִם עֶפְרָא לְשִׁתְּאָסָה
 וְנִרְגְּשָׁתָא אֲדָבְקוּ :
 לֹט הִתְצוּד לְלִבֵּי טָרֶף
 וּפְרִגְסוּתָא דְאֲרִיּוֹתָא
 הַסִּפְקָא : אַ אַרוֹם שְׁחִין

רש"י

שהשכינה בכל מקום: (לו) בטחות. חלו הכליות: לשכוי. זה תרנגול. לשון חכמים. ויש אומרים זה הלז שהוא שוכה ולופה ומחשב את הנולדות: (לז) יספר. ידבר ויזהיר חפקידם: ונבלי. עשוין כנודות הגשמים כנוסים זו שם. כמו נבל יין: (לח) צלקת עפר. ציוס שילקתי עפר.

הרמב"ן

נתן בכליות חכמה, כמו הן אמת חפלת בטוחות, ונקראו טוחות על שהם טוחות סן החלב אשר עליהם, מלשון וטח את הניח, וענין החכמה בכליות כמו אף לילות יסרוני כליותי: או מי נתן לשכוי בינה, הוא הלז כי הוא המבין, מלשון עברו משכיות לזב, ונקרא שכוי כי הוא הזיפה והמשקיף על הדברים והיודעם כתרגום השקיפה איסתכי, ור' אברהם ז"ל אמר כי הוא מלשון במשכיות כסף, ואזן משכית, והענין לורות קוקות, כי בלב הם המתשנות, ויתכן כי במשכיות כסף ושכיות החמדה, וכולם הם הלורות שאדם מניע ומסתכל בהם, וכך אמר התרגום מאן שוי בכליין חכמתא, או מאן יהיב ללזא בינתא, ולשון קז"ל שאמרו ר' שמעון בן לקיש אמר כשהלכתי לכרכי הים קורין לתרנגול שכוי, שנאמר מי נתן לשכוי בינה, אינו יודע היאך יקשר בענין, אולי יקראו התרנגול כן כי הוא בעל לב כמו שאמרו עז בעופות תרנגול, ועיקר הכתוב על הלז ידבר, וראיתי בתרגום הירושלמי תרגום אחר מאן שוי בכליותא חכמתא, או מאן יהיב לתרנגולתא ברא בינתא למקלסא למריה. והנה הכתוב מייחס החכמה אל הכליות להיותם מתשנות כלילה לדעת את בוראן, כדרך אף לילות יסרוני כליותי, על כן חזר להם התרנגול המתנון בשעות הלילה לקלם לבוראו, כדרך הללו את ה' מן הארץ רמש ולפור כנף, או כסוד פרק שירה והוא ידוע. והנה הכליות ייסרו את האדם לדעת בוראו כלילה והתרנגול ילמד דעת, כי ממנו ילמד האדם לקום חלות לילה להודות לו יתברך: (לז) מי יספר שחקים בחכמה, מי שם אותם כספירים בחמתו, כדרך ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתנונה: ונבלי שמים, הם הענים המלאים מים כנבל מלא יין: מי ישכיב, יורידם וישכיב אותם לארץ, וכך שכנת העל: (לח) בצקת עפר למוצק, כאשר יולק העפר ויותר למוצק הטיס אשר השכיב עליו: ורגבים ידבקו, אחרי כן ידבקו הרגבים מן הקום. ויש מפרשים בצקת עפר למוצק ציוס שילק עפר למוצקי ארץ ליסוד העולם, ורגבים ידבקו והיתה הארץ, ואינו בא נקשר ענין: (לט) התצוד ללביא ערף

מ כִּי־יֵשְׁבוּ בַּמְעוֹנֹת

יֵשְׁבוּ בַּסֶּכֶר לְמוֹ־אָרֶב :

מֵאֵי מִי יִכִּין לְעֵרֵב צִידוֹ

כִּי יִלְדוּ אֶל־אֵל יִשְׁוּעוֹ

יִתְעוּ לְבַל־אֶכֶל :

בְּמִדּוֹתָא יִתְבוּ
בְּסִפְלֵתָא קְמוּ
לְכַסְנָא : מֵאֵי מִי יִתְקוּ
לְעוֹרְבָא מְזוּגִיה אָרוּם
בְּנוֹי לְאֶלְהָא יִבְעוּ
תְּעוּן סְדִלִית מִיבְלָא :

יִתְבוּ

ר ש י

למוֹתק . ליסוד עולם . נחמלעיתו : ורגזים ידובקו . סביבותיו ללדין .
עד כי נחמלא חרכו ורחבו : (מ) ישוחו . עומדים לפופים לארוז . כן
דרך חורזים לשוח ולכוף עלמן כדי שלא יכירו בהם : (מח) יתעו לבלי
אוכל . שאניהם שונאם והקנ"ה מזמן להם יתושין הנבראים מלואתן
ונכנסין לחוד פיהם :

הרמב"ן

ערך , אם תלמדנו ללוד טרפו : וחית , כמו ועדת כפירים תקצר לטרוף , כמו
וקית פלשמים : תמלא , מן מלוא רועים , או פירושו אם תלוד אתה להם טרפם
ותמלא נפשם כי תרעב : (מח) מי יכין לעורב לידו , יאמר כי גם לעוף עשא
השחור הנבזה בעופות , יכין הא לידו , ולכן הזכיר זה העוף , ואל ילדיו הקטנים
כאלו שועו ועלתה שועתם לפניו השמימה . ורבותינו ז"ל דרשו בו כי הוא מרמיק
ילדיו ולכן הזכירו :

תוכחת חיים

לח (לו) מי שת , בזה השם מוכיח את חיוז , על שהיה מאשים
את השם שלא סדר המליחות כראוי לפי דעתו , נחמרו למה יתן
לעמל חור וחיים למרי נפש וכיולא בו , והשיבו השם על זה ואמר לו ,
איך מלאו לבו לתפוס על מעשה השם וידיעתו , כאלו הוא יודע יותר
ממנו , וע"כ עלה על רוחו לומר שיהיה הסדר נאות יותר בחופן אחר ,
והרי הדברים הטבעיים שהם עמו ונגופו , לא ידע לחת סנחיהם ,
וכ"ש שלא ידע לדבר בדברים העליונים , שהרי אוחו הכח שהוא בחדם
(המושכלות הראשונות) כמה שישג הידיעה לא ידע האדם איך הגיעה
אליו ומאיין הגיעה לו , איך יוכל לדעת ידיעת השם וההגתו היאך היא ,
וזהו מה שאמר לו השם , מי שת בטוחות חכמה או מי נתן לשכוי צינה ,
ונראה לי כי צי"ת בטוחות שורש , כמו ונטוחות למרגיזי אל (ר"ל שרשו

בטח

נטוח), ושכוי נגזר מגזרת ואסתכי שהוא תרגום וישקף, והשכל האנושי נקרא שכוי, וכן פירשו גדולי המפרשי, וקראו בטוחות חכמה, למושכלות הראשונות בל"ח (גרונדזאטצע) שהם יסודות החכמה, לפי שעל ידם יהיה בטוח שישיג הידיעה, וזולתם לא יהיה אפשר שתושג, ושכוי קרא את השכל האנושי, הממליח דרך ההקש להוליח התולדה מן ההקדמות בל"ח (שליסע צו פארמירען), שזה נקרא בלשוננו בינה, כמו שאמרו כבון זה המבין דבר מתוך דבר, וציאר הענין כי הש"י תפס על איוב כשאמר לו יתברך כי חפילו המושכלות הראשונות שהם בטוחות חכמה, שעל ידם תגיע הידיעה, לא נדע היאך תהיה הגעתם לאדם, ומהיכן נמלא לו ואיך הגיעו, אלא שנמלאים באדם כך ברצון אלקי, כשאמר דוד הן אמת חפלת בטוחות וכו' (תילים כ"ח ח'), וזה אמרו מי שת בטוחות חכמה כלומר מי שם אותם באדם בתחלה, או איזה טבע חייב שימלאו באדם יותר מכל הצעלי חיים, וכן תפס אותו, כי גם אחר המלא באדם המושכלות הראשונות, לא ידע מי נחן לשכוי והוא השכל האנושי בינה להבין שהתולדה היוולדת מההקדמות בל"ח (שלוםזאטצע אלו פאלגען דער פארדערזאטצע), היא ידיעה, כי אין זה באדם אלא ברצון אלקי, וזה שאמר דוד רמוז על שתייהן הן אמת חפלת בטוחות ובסתום חכמה תודיעני. אמר חפלת בטוחות לרמוז על המושכלות הראשונות שהן באדם ברצון אלקי, ואמר ובסתום חכמה תודיעני לרמוז שהידיעה המגיעת בדבר הסתום (ר"ל בדבר הנבא ע"י ההקש) היא ג"כ ברצון האל: (מהר"י אלבו):

מי שת, מי הוא ששת בטוחות שהם הכליות החכמה, להתחכם ולהתיעץ צידיעת הדברים אשר יחפוץ האדם לדעת, או מי הוא אשר נחן לשכוי הוא לבהאדם להיות כלי לבינה, להתבונן צמה שכבר נתחכם, ע"ד אמרם ז"ל, לב מבין כליות יועלות, וזכר את האברים האלו, אשר בהם תתיחם משכן החכמה והבינה, כי האברים האנושיים, הם כלים לכחות הנפש ולחושים, כמו שהתבאר בטבעיות. בטוחות, הכליות שהם מכוסות וטוחות בחלב אשר עליהם, מן וטח את הבית, ומן אמת חפלת בטוחות. לשכוי, הוא הלב אשר בו יסתכל האדם, כאמרו עברו משכיות לבב, ותרגום וישקף ואסתכי (מרח"צ) (ויחורגם בל"ח ווער האט דעם איבערן ווייזהייט מיטגעטהיילט? אָדער ווער האט דיא געדאנקען מיט פֿערנונפֿט בענאָבט?):

הרנום

א אִפְשֶׁר דִּידְעָתָא עֲדָן
 מִיִּלְדֵיהוֹן דִּיעֲלֵי מִינְרָא
 בַּד מְצַטְעֵרִין אִילָתָא
 תְּנַטּוֹר : ב תְּמַנֵּי יִרְתִּיא
 דְּשִׁלְמָן וְתַנְדֵּעֵי עֲדָנִי
 מִלְדֵיהוֹן : : חֲסָסָן
 בְּגֵי הוֹן מְהַפְלִיחֵן
 צַעֲרִיהוֹן מְשַׁדְרִין :
 ד מְתַחֲלִין בְּגֵיהוֹן יִסְטָן
 בְּעַבְרָא יִסְקוֹן וְלֹא
 תִיבִין לְהוֹן : ה סָן פִּסְר
 מְרוֹדָא בְּרִחוּרֵי וְשׁוֹשְׁלֵי
 עֲרוֹדָא מִן שְׂרִי : ו דִּי
 שׁוּיָהּ מִיִּשְׂרָא בֵיתִיה
 וּמִשְׁכְּנֵי אֲרַעָא צְרִיא :

א הִידְעָתָא עֵת לָדַת יַעֲלֵי-סֻלַּע
 חֲלָל אֵילוֹת תִּשְׁמֹר :
 ב תִּסְפֹּר יְרַחֵם תְּמַלְאָנָה
 וַיִּדְעָתָא עֵת לְדַתָּנָה :
 ג תִּכְרַעְנָה יִלְדֵיהֶן תִּפְלַחְנָה
 חֲבִלֵיהֶם תִּשְׁלַחְנָה :
 ד יִחַלְמוּ בְּגֵיהֶם יִרְבוּ בְּבַר
 יֵצְאוּ וְלֹא-שָׁבוּ לָמוֹ :
 ה מִי-שִׁלַּח פָּרָא חֲפָשִׁי
 וּמִסְרוֹת עָרוֹד מִי פִתַּח :
 ו אֲשֶׁר-שִׁמְתִי עַרְבָה בֵּיתִי
 וּמִשְׁכְּנֵי מִלְחָרָה :

ר ש"ו

לט (א) יעלי סלע. אשטכנו"ק ושונאה את וולדה. ועולה לראש
 סלע גבוה כשכורעת לילך כדי שיפול לארץ וימות. והקב"ה מזמין לו נשר
 ומקבלו בכנפיו : חולל חיילות תשמור. לשון חיל כוולדה. (איכה ד') :
 החילה רחמה לך ואין הוולד יכול ללאת ובשעת לידתה אחי מזמין לה
 דרקון ומכיסה זרחמה ונפתח. ואם מקדים ומאחר רגע עיד טחה.
 ובין אותם רגעים אחי מחליף ובין אויב לאויב נחחלק לי : (ג) תפלחנה.
 מחזקע רחם שלהם ומוליד הוולדות וחבלי לידה שלהם : תשלחנה.
 מעליהם בלרחן לרגע שאני מזמין להם : (ד) יחלמו. יחזקו. ולא שבו
 למו. משירצו קלת יגדלו כנר בזרעים ובדשאים ואינם לריכים לגידול
 אחיהם ואחם : (ה) חפשי. שאין אדם יכול לגדל פרא ללמדו עבודה

הרמב"ן

לט (א) הידעת עת לרת יעלי סלע, ענין כל אלה להודיע את אויב כי
 הוא יתברך יודע במינים ובאישים ומשגיח עליהן ליושב עולמו בהן להוליד מדעתו
 כפירת הסרת הידיעה וההשגחה כאשר כתבתי, והזכיר היעלים כי הן חיות
 הסלעים אין בהן חפץ לאדם כענין בעורב. ורבותינו ז"ל דרשו גם כן שהיא שונאה
 את הוולד כטעמם בעורב, והוא מוזכר בנבא בתרא. ויחזור לגדול הקיות כי הוא
 הנורא אותם ונותן להם לרכס ועושה בהם חפלו עם תקפס וכחם הגרול היותר
 על האדם : (ד) יחלמו בניניהם, סן והחלימני : בבר, נחון מן חיות זרע אינם
 לריכים

ו ישחק להמון קריה
 תשאות נוגש לא ישמע:
 ח יחור הרים מרעהו
 ואחר כל-ירוק ירוש:
 ט היאכה רים עברה
 אם-ילין על-אבוסה:
 י התקשר-רים בתלם עבתו
 אם-ישוד עמקים אחריה:
 יא התבטחבו כירב כחו
 ותעזב אליו יגיעה:
 יב התאמין בו ביישוב זרעה
 ונרנה יאסף:
 יג כנף-רננים נעלסה
 אם-אברה חסידה ונצה:
 יד כיתהעזב לארץ בציה
 ועל-עפר תחמם:

ו יגחך לרגוש קריה
 אתרגושקא דרדי לא
 ישמע: ח יאלל שריא
 מרעיה ובהר כל ירוקא
 יבעי: ט אפשר דיוצבי
 ריקנא למסלקה אין
 זבית על ארונה:
 י אפשר דתקטור ריקנא
 בתלמא באשליה אין
 ישוד גלמא בתרה:
 יא אפשר דההרחיק ביה
 ארום סגי חילה
 והשבוק לותיה לעוקה:
 יב אפשר דהיסין ביה
 ארום יהיב זרעה ואדרה
 יכ נוש: יג נדפא
 דתרנגול ברא דמשקא
 ומקלסא אין אברא
 דחוריתא ונוציותא:
 יד ארום תשבוק לאדעא
 ביעקא ועל ארעא
 תדגר: טו ושליא ארום

ר ש י

זהנות: ערוד. חמור הצר: מי פתח. מוסרותיו. שאין עליו עול
 חדם: (ח) יחור הרים מרעהו. הוא עלמו חר לו מקום מרעה:
 (ט) רים. כמו ראם: ענדך. לענדך: (י) בתלם עבותו. עבות חבל.
 שקושרין (שוורים) לתלמי המחרושה: ישוד. יתקן השדה: (יא) התצטח
 זו. לאסוף חבולתך בשביל שכחו רב ויכול לסבול הרבה: ותעזב חליו
 יגיעך. לאסוף חל הבית: (יג) כנף רננים נעלסה. כן שם עוף גדל
 רננים. ובלשון משנה קרוי בר יוכני: אברה. כל עוף קרוי אברה. על
 שם שפירח כלומר חו עוף ששמו חסידה ועוף ששמו כולה ראה מה מנהגה:

הרמב"ן

כריכים לגידול אבולשדי אס. והתרנום אמר יסגון בנוי בעיבורא: (ה) פרא חפשי,
 שאין חדם מושל בו ללמוד אותו עבודה לעבוד בו כשור וקמור, וכן (ט) היאבה
 רים ענדך וגו': (י) אם ישוד עמקים, לקרוש אותם לעשותם שדה: (יא) ותעזב
 חליו יגיעך, אשר יגעח בקליר בזרע: (יג) כנף רננים, לפור גדול להתעלם בו,
 כי בעבור רננתה נראית שמחה ומתעלסת: אם, נתת איברה ונוצה לחסידה,
 לעוף

טו וְתִשָּׁכַח בִּי־רֵגֶל הַזְּנוּרָה
 וְחַיֵּית הַשָּׂרָה תְּרוּשָׁה :
 טז הַקָּשִׁיחַ בָּנִיהָ לְלֹא־לֵה
 לְרִיק יִגְעֶה בְּלִי־פֶחֶד :
 יז בִּי־חֲשָׂה אֱלֹהֵי הַכְּמָרָה
 וְלֹא־חָלַק לָהּ בַּבִּינָה :
 יח כָּעֵת בַּמָּרוֹם תִּמְרִיא
 תִּשְׁחַק לְסוּם וּלְרֵכָב :
 יט רִהַתֵּן לְסוּם גְּבוּרָה
 הַתְּלַבֵּישׁ צוּאָרוֹ רַעְמָה :
 כ הַתְּרַעֵשׂנוּ כְּאַרְבֵּה
 הוֹד נַחְרוּ אִימָה :
 כא יִחְפְּרוּ בְּעֵמֶק וַיִּשְׁיֵשׁ בְּכַח
 יֵצֵא לְקִרְאָת־נַפֶּשׁ :

רָגֵל תְּבַדְּרָה וְחַיֵּית
 קָרָא תְּרוּשָׁה :
 טו שְׁחָנָא עַל בְּנֵי דְלָא
 דִּילֵהּ לְסִרְיָקוּתָא לְעוֹתָהּ
 סְרִלִית דְּלוּחָא : יז אָרוֹם
 אֲנִישָׁיָהּ אֵלֶּהָ חוֹכְמָתָא
 וְלָא פְּלִיג לָהּ בְּבִינָתָא :
 יח כְּעֵדֵן בַּמָּרוּמָא טִיִּסָא
 מְנַחֵמָא לְסוּמָא
 וְלִרְכִיבָיָהּ : יט הַאֲפִשֵׁר
 דְּהֵינָן לְסוּמָא גְּבוּרָתָא
 אֲפִשֵׁר דְּתַלְבִּישׁ צוּרִיָה
 הוֹקְפָא : כ הַתְּרַעֵשׂוּ
 הֵינָן נִבְיֵי שְׁבַהּ הוֹר
 לְשִׁרְיָתָא דְנַחֲרִיָה
 אִימָתָא : כא כְּחַפְדֵּי
 גְּבִלְיָתָא וַיִּהְיוּ בְּחֵלָא
 יִפּוּק לְקַדְמוֹת קָרְבָא :

ד ש י

(יד) תעזב לארץ ציליה. והולכת ומתחממת למרחוק על עפר תחמם :
 (טו) ותשכח כי רגל תזוריה. לציאתה תבקענה: (טז) הקשיח. הקשה
 צניה מלצה כאילו אינם שלה: לריק יגיעה. ואינה יראה שתאבדם :
 (יח) כעת צמרום תמריא. כל לשון המראה כאדם שזונה לבו ללא
 ממידתו ומגידולו ומארצו לשוטט לו בארצות ולנסות לו מדות אחרות. וכן
 בן סורר ומורה (דברים כ"ח). ובלשון גמרא חימרתי כלתיה דרב זביד.
 מדלג חימרתי וכפקא: (יט) רעמה. לשון רעם וזעה. כמו רעמו פנים
 ומקנן כארצה ומרעיש סביביו: (כ) נחרו כשהוא מנפח מנחיריו בקול אימה

ה ר מ ב ן

לעוף ולצוא במועדיה: (טז) הקשיח צניה, הקשיח לבוא את צניה ועזב אותם
 לאחרים או לריק, לא לה יהיו שמורים, ויכפול לריק יגיעה בלא פחד, שיהיה
 לה על האפרוחים או על הנצים. ורבו אברהם ז"ל פירש הקשיח לצה מפניה
 כאילו אינם שלה, ולא יכפול יפה: (יז) כי השא אלוה חכמה, זאת ולא תדע
 כי רגל תזורה: (יח) כעת צמרום תמריא, תגזיה, ואין לו דועה רק תמרורים
 שימי לך תמרורים, ויתמרמר אליו, כי לשון הגנה הם. ויש מפרשים כשהיא
 שבעה ומפוטמת מן הנבלות שאכלה תעלה למרום ותעוף: תשחק לסוּם ולרכבו,
 מרוב מרולתה מהם, ושהיא בשמים והם בארץ, והוא מן מריאי צן, או מן והסיר
 את

בֵּן יִשְׁחַק לְפַחַד וְלֹא יִחַת
 וְלֹא יֵשׁוּב מִפְּנֵי-חָרָב;
 כִּג עָלָיו תִּרְגָּה אֲשֶׁפָּה
 לְהֵב חַנִּית וְכִירוֹן:

כִּי בְרַעַשׁ וְרָגַז יִגְמַא-אֶרֶץ
 וְלֹא יֵאֱמִין כִּי-קוֹל שׁוֹפָר:
 כֵּה בְּדֵי שֶׁפָּר וַיֹּאמֶר הָאֵחָה
 וַיִּמְרָחוּק יָרִיחַ מִלְּחָמָה
 רַעַם שָׁרִים וַתִּרְוַעַה:
 כִּי הִמְבִּינָהּ יֶאֱבֶר-נֶגֶן
 יִפְרֹשׁ בְּנַפְּו לְתִמְן:

כב יחרי לדלוחא ולא
 יהבר ולא יהוב מן קדם
 סיפא : כג עלוי השרי
 יגא חר בא שנגא
 כורגיתא ורומקא :
 כד ברגיו ורוגזא יעבד
 גומתא בארעא ולא
 יהי סין ארום קל
 שופרא : כה במסת
 שופרא יימר חרוא ומן
 רחיק יריח קרבא
 אכליותא דברבבי
 ייבבא : כי אפשר
 דסביונתך יתאבר בר
 נצא פריש גדפא
 לדרומא : כו אין על

לחממה

רש"י

הוא. : (כא) יחפרו בעמק. כמו ויחפרו לנו בעמק את הארץ שדרך הפרשים חורבים בעמקים ונחלים: ושיש זכח. וטעם שמח ויולא לקראת נשק: ולא ייחת. ולא יירא: (כג) חרנה אשפה. מלחה חלים ומקשקשות זו זו ונשמע קולם: להב חנית. כל ברזל קרוי להב. כמו וילא גם הנלכ אחר הלהב (סופטים ד'): (כד) יגמא ארץ. עושה גומות צרגליו. ענין אחר יגמא כמו הגמיחיני נח (ראשית כ"ד): ולא יאמין. מרוב שמחה שהוא מתאוה למלחמה: כי קול. השופר של מלחמה: (כה) צדי שופר. לשון די השיב לו: בהרצה שופר. יאמר האח. לשון שאומרים (העוזרים) כשהן שמחין כמו שאומרים אהה מחמת לער:

ה ר מ ב ן

את מוראתו בנכותה, ובלשון חכמינו ז"ל המראה: (יט) רעמה, כמו רעם שירים ותרועה: (כ) הוד נחרו, סן נחרת סוסיו, והוא הקול היוולא מנקירו הסוס במרוצתו: (כא) יחפרו בעמק, כל אחד מהם, או יחסר רגליו: (כג) חרנה אשפה, תשמיע קול, כמו ותעבור הרנה: להב חנית, כמו ויבוא גם הנלכ אחר הלהב, כי בהיות החרב מלוטש יולא ממנו להב, כדרך למען היות לה ברק: (כד) יגמא ארץ, פירשוהו מן הגמיחיני נח, לשון משל כי מרוב מרוצתו כאילו ישמה הארץ. ורבי אנרס ז"ל יפסיע מן מגמת פניהם קדימה: ולא יאמין כי קול שופר, לא יאמין בשופר עד ראותו אותו מרוב שמחת לבו, (כה) יאמר האח, כשיראנה: (כו) יאבר נץ, יחזור לעופות הדורסים הנלקמים במיניהם בהשלימו ענין הסוס השמח במלחמות האדם: וכאשר השלים האלהים המענה הזה ואיוב שתק, חזר עוד וילא מלפניו קול דממה דקה לא בסערה וסיפה, שלא ינהל איוב מתגרתו שאטר ואימתך אל חנעתני, ואטר לו המענה הנא.

אִיּוֹב לט

נו אִם-עַל-פִּיךָ יִגְבִּיהַ נְשָׁר
 וְכִי יָרִים קִנּוּ :
 כַּח סָלַע יִשְׁכַּן וַיִּתְלַן
 עַל-שֵׁן סָלַע וּמְצוֹדָה :
 כַּט מִשֵּׁם הַפֶּר אֲכָל
 לְמִרְחוֹק עֵינָיו יִבִּיטוּ :
 ל וְאַפְרָחֻ יַעֲלֶוּדָם
 וּבְאִשׁוֹ חֲלָלִים שָׁם הוּא :

סִימָן יִתְגַבַּה
 גְּשָׁרָא וְאָרוֹם יָרוֹם
 שְׂרָבְפִיחַ : סָח פִּיפֵא יִשְׂרִי
 וַיִּבִּית עַל כְּבֹד טִינָר
 וְצִדְתָּא : כַּט כְּתִמֵּן הַפֶּר
 סִיבְלָא לְמִרְחִיק עֵינָיו
 סִבְתְּבָלָן : ל וְאַפְרָחֻ
 גְּמִעֵן אֲדָמָא וּבְאִתְר דְּתִמֵּן
 קְטִילָא בְּתֵן הוּא : * נֶאֱתִיב

אפרוחיו ק.

רש"י

(כו) יחזר כן. יגדל הכן ומלאך הוא דומה לרמות כן ומעמיד קושי
 הרוח דרומית בפרישות כנפיו שלא תחריב את העולם: (כז) אם על
 פניך יגביה גשר. השכינה. שנאמר כנשר יעיר קינו (דברים ל"ג).
 היה מסלק פמליה שלו. שלא יזוקו לזהרן בצולתו אל הקדש ביום הכפורים:
 (כח) סלע ישכון ויתלון. בטוח היה זהרן במחתת הקטורת כשנחנה
 על חזן שתייה: (כט) משם חפר אכל. מתפלל על לרכי כל השנה.
 ואחר כל הכבוד הזה ראה במיתת שני אפרוחיו נדב ואזיהו שמתו
 להתקדש שמי זהם שנפלה חימתו על השאר: (ל) יעלעו. ואינן אלא
 כפי מדת צלעו דם ומים ונראה בצולע הרבה. כאומר עלעל וכן צלשון
 חכמים בהשקאת סוטה ומערערין אותה ומשקין אותה על כרחה. וכן
 זעקת שזר יעוערו (ישעיה ט"ו) לשון קריחת גרון. דומה לכך. ולפי
 הדרך דבר הנביא: ונאשר חללים שם הוא. לאכול. ורבותינו דימו
 כל עניין זה בזהרן בפסיקתא דאחרי מות:

תּוֹכַחַת חַיִּים

לט ועקר המענה הזה מאת השם חזון הכל יסוב על שלשה
 עניינים. ראשון, מה שהוכיח ה' את איוב כנגד דעותיו הכוזבות צנדיק
 דע לו, וציותר הספיקות אשר נשתבש בו, רלה הש"י לפרש ולפרט
 חליו גודל תקון הנבראים הגדולים ושמירתם הסדר והרלון האלקי, עם
 החכמה הנפלאה אשר זהם, אם בגרמים השמימיים וסבובם וחכמתם
 והיותם סבה לנמלאים התחתונים, כי כאשר ירגיש האדם גודל חכמת
 הנמלאים ההנה, ועולם התקון והסדר אשר זהם, ומה שימשוך מהם
 מפעולותיהם הנוראות, הן מקיום הארץ על בלימה והיסודות הסובבים,
 והגלגלים צבועים עליהם, ופעולת השמש והכוכבים שהם סנת ההיום
 והכפסר

וההפסד, יתחייב מזה שיוצן הכרח ההשגחה הפרטית בשפלים, כי מי שיש לו כח למצוא המליחות בכללו ונפרטו ונסדרו ונחיקונו, עם הדברים הנוראים על פי האופן אשר בו, שהוא מחוייב בהכרח שהוא ידע אותם ויסדרם וינהיגם וישגיח בפרטיהם. שני, מה שנאמר בס"י צמעה הזה צניחור השגחה הפרטית, זה צמח סדר ותקן החכמה האלהית לפרוע מן הרשעים ע"כ חנועת הגרמים השמימיים, וסבוב השמש והתקרבו אל היסוד או התרחק ממנו, אשר בסבתו יאחזו ה' בכנפות הארץ להנהיג אותה במקום אשר יקרו עליה, להעשיר או להעני, להשקות או ללמא, להבריא או להחליא, צלופן כי כאשר ירדו מן השמים המכות המטריות בשפלים צברד ונחללים ונחבני אלגביש וציתר המקרים הרעים, שזה יהיה צחמת חלקים על יד משרתיו עושי רלונו, לפרוע מן הרשעים ולהשחיתם, וזה אמרו לאחז בכנפות הארץ וינערו רשעים ממנה. שלישי, כי אחרי שנאמר הכתוב צמעה הזה, שעל ידי הרצון האלקי ותקון משרתיו העליונים, יפרע השם מן הרשעים בהגיע עליהם הרעות הראויות להם מלד רשעהם, להיות נטרדים מן הארץ, באמרו וינערו רשעים ממנה, כן ראוי ומחוייב להתכונן ולהאמין, שמה שיגיע ללדיקים צרעות שיגיעו אליהם, שיהיה הכל צחמת חלקים וצראון וצמשפט, שאם גודה שיסגיח צרשעים להתפרע מהם, כן מחוייב שכודה שה' יסגיח צלדיקים, בכל מה שיגיע אליהם, ומה שלא נוכל להתכונן בו לרעת עניינו, הוא לקוצר דעתנו, מ"מ כבר ידוע כי לדק ומשפט כל דרכי ה', וצזה יותרו ספקות חיוז ודעותיו, וצמעה הנח יותרו הספקות האחרות הנופלות על טוונות הרשעים, וכו' יהיה נשלם רלון הויכוח ומשך הדברים על מחכונתם:

איוב מ.

ית איוב ואמר: ב אפשר
דנצי עם שדי יתרדי
סכסן אלהא יתיבניה:

א ויען יהוה את איוב ויאמר:
ב הרב עם שדי יסור
מוכיח אלוה יעננה:

ר ש"י

ב (3) הרוז עם שדי יסור. העם שדי אדם ישתרר: ומוכיח אלוה יעננה. הנח להתווכח יענה דבריו:

הרמב"ן

ב (א) ויען ה' את איוב ויאמר: (3) הרוז עם שדי יסור, הלריז עם שדי הוא מוסר: מוכיח אלוה, חיוז שיוכיח האל יענה על זאת, כך פירש ראב"ע ז"ל, והנכון לי שיאמר האם המריב עם שדי ייסר אותו עתה על דבריו אליו, ויוכל לאמר שאינם הגונים, ואם המוכיח לאל יענה על זאת. והענין כי איוב שבו

ג וַיַּעַן אִיּוֹב אֶת־יְהוָה וַיֹּאמֶר :

ד הֲיֵן קִלּוֹתַי מִהַ אֲשִׁיבָהּ

יָדַי שְׂמִמְתִּי לְמוֹרְפֵי :

ה אַחַת דְּבַרְתִּי וְלֹא אֲבַעֲנָה

וּשְׂתִים וְלֹא אוֹסִיף :

ו וַיַּעַן יְהוָה אֶת־אִיּוֹב מִן הַ

סַעֲרָה וַיֹּאמֶר :

ז אֲזַרְנָא כְּנֶכֶד חִלְצִיךָ

אֲשֶׁאֲלֶךָ וְהוֹדִיעַנִי :

ח הֲאֵף תִּפָּר מִשְׁפָּטַי

תִּרְשִׁיעַנִי לְמַעַן תִּצְדָּק :

ג וַאֲהִיב אִיּוֹב יַת יי
וַאֲמַר : ד הָא אֲזַרְלִילִית
מָה אֲהִיבְכֶךָ אִידִי שׁוּתָה
לְפוּמִי : ה חָדָא זְמָנָא
מִלְלִית וְלֹא אֲהִיב
וְתַנְיָתָא וְהָא אוֹסִיף :
ו וַאֲהִיב יי יַת אִיּוֹב
מִן עֲלֵעוּלָהָא דְצַעֲרָא
וַאֲמַר : ז זָרוּ קְרוֹן הִיךָ
גְּבָרָא חֲרָצִיךְ אֲשֶׁאֲלֶכָה
וְהוֹדִיעַנִי : ח הַבְּרַם
הַשְּׁנִי דִינִי הַחִיבִינִי מִן
בְּגִלְלִי דְתַזְבִּי : ט וְאִין

ר ש " י

(מענה איוב): (ה) אחת דברתי. כלומר מעט אמרתי ולא אוסיף עוד. ויש פותרים אחת דברתי. אשר אמרתי (לעיל ט') חס ורשע הוא מכלה לא מענה עוד. ושתיים שאמרתי. (לעיל י"ג) אל תעש עמדי לא אוסיף:

(מענה מן הסערה) (ח) האף • הגם תפר משפטי • תוכיח בדברך

הרמב"ן

שהוא רב עם יולרו ומוכיח אותו למה לא ייסר אותו על דרכיו אלה, כי עתה ידע דרכיו ואורקותיו וייסר אותם אם אינם ישרות ויוכיחנו על התשובה הזאת, אז ענה איוב כי הוא קל ונבזה מלהשיב על דבריו, וישם ידו על פיו מענות אותו, כי פעם אחת דבר ולא יענה עוד, ושתיים ולא יוסיף עליהם לעולם, והענין לזמן תלונתו שלא יוסיף להתלונן בעת אחרת, כי הבין שהאל יודע ומשנית ועושה חסד משפט ולדקה בארץ. והנה ראינו כי הודה איוב בסוף, וקבל האל דבריו ונתרלה לו, ובאמת כי מן המענה הזה הייתה הודאת איוב, כי לא יוסיף לו במענה השני דבר בשאלת שלום הרשעים וייסורי הדיקים גם לא יחדש ענין, רק יאריך בדבר בהמות ולויתן, והנה הענין המישב דעתו של איוב, מן המענה הזה היה לו:

(ו) ויען ה' את איוב מן הסערה ויאמר, אף ע"פ שהודה איוב שלא יענה וידע כי השם לדיק כאשר פירשתי, אבל בעבור שלא התודה על תלונתו, ענה השם עוד מן הסערה לאמר, שלא נקרא מן הסערה הראשונה הנקראת בה"א הידיעה לרב גדלה ומזקה, רק בסערה נסה ממנה: (ז) אור נא כנכר חלליך, עוד ותענני: (ח) האף תפר משפטי, הגם הפרת המשפט והיושר אשר אני מתנהג בו בעולמי ותרשיעני במעשי, למען תלדק בעיני כביריך, שלא יאמרו

אחר

ט וַיִּסְחָרוּעַ כְּאַל וְלֹא
 וּבְקוֹל כְּמַהוּ תִרְעִים:
 י עֵדָה־נָא גֵאוֹן וְגִבָּה
 וְרוּד וְהִדָּר תִּלְבָּשׁ:
 יא הִפֵּן עֲבֹרוֹת אִפְּךָ
 וְרֵאֵה כָּל־גְּאֹה וְהִשְׁפִּילְהוּ:
 יב רֵאֵה כָּל־גְּאֹה הַכְּנִיעֵהוּ
 וְהִדָּךְ רַשְׁעִים תַּחֲתֵם:
 יג טָמְנִם בְּעֶפְרַיִם יַחַד
 פְּנִיָהֶם חֲבוּשׁ בַּטָּמוֹן:

אָרְבַּע הִיךְ אֱלֹהֵי לֵךְ
 וּבִקֵּר דְּכַמְתִּיהּ פְּכָלִי:
 י אֶתְקִין כְּדוֹן גְּוִתְגוּתָא
 וְגוּבְהָא וַיִּזְוֵא וְשִׁבְהוּרָא
 תִּלְבָּשׁ: יא בִּדְרָה
 רוּגְזָתָא דְנִחִירִיק וְחֲמִי
 כִּי גִיזְתָן וּמְכַבְּיָה:
 יב חֲמִי כִּי גִיזְתָן
 וְתַכְרִגִּיהּ וְדַעֲדֵךְ חִיבָא
 בְּאַתְרֵיהוֹן: יג טַמְעוֹנִין
 בְּעֶפְרַא כְּחָדָא אִפְּיָהוֹן
 כְּבוּשׁ בַּטָּמוֹן עָא:

רש"י

להפר משפטי ולהראות שהוא מעוקל: (י) עדה. לשון עדי ותכשיט:
 (יב) והדך. לשון דכו במדוכה (מדכר ט"ו): (טו) נהמות. עוכן

הרמב"ן

אחר שהאל אופט לך לא ירשיע על חנם כי כן עשה, איוב אומר כי חסיד
 יהיו בעולם רשע וטוב לו לדיק ורע לו ולא על עלמו בלבד התלונן, ועל דרך
 האמת מפני שהודיעו אותו תהפך כחומר קותם וימנע מרשעים אורס, וכענין
 שהוא אמר לו עתה הגם תפר משפטי בלבך לאמר כי קוץ מן המדה ההיא יש
 לדיק ורע לו ורשע וטוב לו, ותרשיעני במשפטים למען תלדק בכל זמן. הגם
 זאת כאשר עשית עד היום טרם תדע הסוד הזה. ענין הפרה הוא בעול דבר או
 ביטול עלה, כענין אישה הפרס, הפיר עלת גוים, אולי המנין כל ילד מקשבות
 ידע כי איוב מהרהר בזה, אמר שישים ידו לפיו ולא יענה, כי באמת האל יודע
 הכל ואין להוכיח עוד, רק לא התודה כי לא ידע אם יש דבר קוץ מן המדה ההיא,
 ושאל תוכחם בלבד הם, אמר לו עתה ארצה שתחזור כגנר קלליך, ואשאלך עוד
 אם תפר משפטי זה אשר הגדתי לך, בעבור גדל חפצך להלדיק עלמך כאשר
 עשית עד עתה, ירצה להוכיחו על התלונה הראשונה כי לא התודה עליה ויטפול
 עליו בדרך המתווכחים, והוא הטוב והנכון: (ט) ואם זרוע כאל לך, יאמר
 אתה שחכמת יותר ממני להרשיע אותי, אם יש לך גם כן כח ככתי וקול כמוני,
 להרעים כאשר אני עושה בקול הרעם עדה הגאון והגנה בכחך זה, שהאל לנש
 גאות ועוז וגאווה: (י) עדה נא, בעבור הגאון והגובה לאל בעדי, אליו לבדו
 יאותו, ולכן האדם אולת היא לו סבלות וכלימה, והוד והדר תלנש נחמחך כחכמת
 אלהים שנאמר נו הוד והדר לנשח, והשפל הגאים כאשר אני משפיל אותם בגאותי,
 כענין אשורה לה' כי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים, וכן הכתוב אומר ה' מלך
 גאות לנש לנש ה' עוז החאזר, יאמר שיתגאה על הרשעים והמופלים בגאווה וישפיל
 אותם, ואז תכון מכל צל תמוט: (יא) עברות אפך, חמת קלפך הגדול. והתרגום
 אמר רוגזתא דנחיריק: (יב) והדוך רשעים תחתם, והכניעם ודוכם כאשר ידוכו
 במדוכה: תחתם, בטקומס, או תחת הארץ אשר צרגליהם, והגאים האלה הם
 המורדים

יָד וְגַם־אֲנִי אֹדֶךָ
 כִּי־תוֹשַׁע לְךָ יִמִּינֶךָ׃
 טו הַגִּדְתָּנָא בְּהִמּוֹת אֲשֶׁר־
 עָשִׂיתִי עִמָּךְ׃
 דָּצִיר בְּפָקֶד יֹאכֵל׃
 טז הִגִּדְתָּנָא כַּחַו בְּמַתְנֵינוּ
 וְאֹנּוּ בְּשִׁרְיֵרֵי בְטָנּוּ׃
 יז יַחְפֹּץ זָנְבוֹ כְּמוֹ־אֲרֹז
 גִּידֵי פִחְדּוֹ יִשְׁרָגּוּ׃ פחדיוק
 יח עֲצָמָיו אֲפִיקֵי נְחֹשֶׁה
 גְּרָמָיו בְּמַטִּיל בְּרֹזֶל׃

יד ולחוד אָנָּא אֹדִינָךְ
 אַרוּם הַפְּרוֹק לְךָ יִמִּינֶךָ׃
 טו הָא כְּדוֹן בְּעִירְיָא דִּי
 עֲבָדִית עִמָּךְ עִסְבָּא הֵיךְ
 תוֹרֵי יִיכּוֹל׃ טז הָא כְּדוֹן
 לְוִיתָן דְּחִילִיָּה בְּחִרְצוּי
 וְהַוּקָפִיָּה בְּפִרְתָּה
 דְּכַרְסִיָּה׃ יז כְּפָפְדוֹנְגִּיָּה
 הֵיךְ בְּאֲרֹז וְהִנְיָא
 דְּפִחְדּוֹ מְשַׁבְּשִׁין׃
 יח אֲבָרוֹי הַקִּיפִין הֵיךְ
 פְּצִידֵי נְחָשָׁא גְרַמּוֹי הֵיךְ
 סְמָלְגָא דְּפִרְזֹלָא׃ יט הוּא

ר ש י

לעחיד. (טז) כחו במתניו. ציליו מעובים ונסתרים ולא נתקו לגמרי:
 צשרירי. כמו שדרך (שיר ז'): (יח) יחפץ. כמו יחפץ. מתקשה. וכן
 בלשון חכמים דחפץ כי חופץ. קשה כעץ: פחדיו. ציליו: ישורגו.
 גדילים. כמו וישתרגו (איכה א') או שריגי מטה בלשון משנה.
 והוא לשון גדיל: (יח) אפיקי. חתק: גרמיו. עלמיו: כמטיל. כמשאוי

הרמב"ן

המורדים והפושעים צאל אשר להם ממסלת כמלכים ויועלי ארץ: (יג) טמנם
 בעפר יחד, כולם כאשר אני עושה להם, ויתכן שהוא הסוד הנזכר: (יד) וגם
 אני אודך, ואגיד כי הדין עמך, מלשון ומודה ועוזב ירוחם, וימינך וכחך מושיע
 לך מן הגאים, או פירושו וגם אני שאני אל אודה אותך ואשנך לפניך כאשר ידו
 לפני האלהים, כאשר מושיע ימינך מן הגאים צבואך להשפילם, כי אם תוכל
 לעשות כן זרוע כאל לך וראוי שיעבדוך ותהיה לאלהים: (טו) דעה נא בהמות
 אשר עשיתי עמך, יאמר אם לא תוכל לגאים שנבני אדם, הנה אללך לפניך
 בננראים שאינם מדברים ביבשה ובים, נסה עלמך התוכל להם. בהמות שם
 כלל לכל בהמה וקיה גדולה ולויתן לדגים העלומים, רק רבותינו ז"ל קבלו ענין
 בהמות ולויתן שהם יסודים ושמן כן, ודבר ידוע והוא האמת צקבלה והנאות
 בלשון הפסוקים: חציר כנקר יאכל, כי איננו עורף לא תוכל לו: (יז) יחפץ
 זנבו, כמו יחבץ צו"ץ כי יתחלפו בהיותם ממולא אסד, בלשון זעקה לעקה
 וכאשר פירשתי לעיל במלת יזורבו, כלומר ימהר זנבו כי יניענו במירות, והוא
 כמו ארז גדול, או יחפץ שיעשה בו חפציו בכל תנועה ואם הוא כמו ארז גדול.
 והתרגום אמר כפיף פחדיו, לא מלאו לו מולא, רק מתרגם פרוח אשך:
 (יח) עצמיו אפיקי נחושה, חזקי נחושה, מלשון ומזית אפיקים אזור החזקים,
 וכל לשון התאפקות ויתאפק, ויתחזק, יאמר כי עלמיו כנקשת נחזק: וכמטיל
 ברזל

יט הוא ראשית דרכי-אל
העשו יגש הרבו:
כ כירבול הרים ישאלו
ובלחית השדה ישחקו-שם:
כא תחת צאלים ישכב
בסתר קנה ובצה:
כב יסכהו צאלים צללו
יסכהו ערבי-נחל:
כג יהן יעשק נהר לא יחפוז
יבטח בריגים ירהן אל-פיהו:
כד בעיניו יקחנו
במוקשים ינקב-אף:

ש'ר'ו'א אורחתי
ד'א'ה'א דעבדיה יקרב
ס'פ'יה: כ ארום עלל
ט'ו'ר'א יס'ב'רו'ן ל'יה ו'כל
ח'י'ו'ת ב'ר'א יג'ח'כו'ן ה'מ'ן:
כ'א ת'חו'ת ט'ל'ל'י'א יג'ני
ב'מ'ס'ו'ר ק'נ'י'א ו'ע'ר'ק'א:
כ'ב י'ט'ל'לו'ג'י'ה ט'ל'ל'י'א
ג'נו'ג'י'ה י'ח'ז'רו'ג'י'ה ע'ר'ב'י'ן
ד'ג'ח'ל: כ'ג ה'א י'ט'לו'ם
נ'ה'ר'א ו'ל'א א'ת'ב'ה'ל
י'ת'ר'ח'ץ א'רו'ם נ'ג'יד
י'ר'ד'נ'א ל'פ'ו'ט'י'ה:
כ'ד ב'ע'י'נ'ו'י י'ס'ב'ג'י'ה
ב'ת'ו'ק'ל'י'א י'נ'ק'ו'ב נ'ח'י'ר'י'ה:

ר ש י

של צרול: (יט) ראשית דרכי אל: מזרחשית נצרח ראש לנהמות:
העשו. הקנ"ה (בעלמו) ישחטט: (כ) כי בול הרים ישאו לו. ובספר
תהלים כתוב נהמות צהרי חלף. חלף הרים נשאו לו יצול ובכל יום
רועה את כולט: (כח) לחלים. לל חילנות: יסוכוהו לחלים ללו. אוחו
לל של סתר קנה וזילה מסונך ומסוכסך בחילנות (הרבה): (כג) הן
יעשוק נהר ולא יחפוז. פרח שמימיו פרים ורצים והוא נהר גדול עושקו
וגחל מן הצריות בשחיתו. ולא יחפוז (ולא מחקשה בטנו) על שחיתו
כמו יחפוז זנבו: יבעח כי יגיח ירדן. בטוח הוא למשוך כל הירדן לפיהו
חילו היה שותה שם כמו גוחי מבטן (שם כ"ג): בעיניו יקחנו. המקום
יקחנו בהביטו בו ונרעד מאימתו: מוקשים. כלי אומנות של לידיים ששולים

הרמב"ן

צרול, בעובי וכבד. מטיל צרול הוא הפטיש הגדול שאדם נוטל על הסלע ויפוצץ
אוחו, מלשון ויטילו את יונק, נטל הקול: (יט) הוא ראשית דרכי אל, הוא ראש
לנהמות כל ימי עולם: העשו יגש חרבו, עליו כי אמה לא מוכל, ולא כל נצרח
זולתי האלהים העושה: (כ) כי בול הרים, ההרים ישאו לו יצולה וירעה מהם
כר נרסב, על כן הוא חזק וישקו החיות לפניו ולא יירא ממנו כי איננו טורף
עם חזקו, כי בול הרים אוכל ולא מטרף, כי כן שם האל בעצמו: (כג) הן
יעשוק נהר, פירשו בו שימשוך הנבר כולו אל פיו, כמו העושק והגזול שמושך
מסנירו מה שנידו, ולא יעשה זה בחפזו כי לא יירא מחיה ומאדם, ולכן סלת
יבטח: (כד) בעיניו יקחנו, כאלו יקח הירדן בעיניו כי יביט בו ויחשוב שישתהו
כילו, וכאלו במוקשים ינקב אף, ינקוב אפו שיפתח נחיריו לשאוף. כך פירש
החכם

כח תִּמְשֹׁךְ לְוִיתָן בְּחָכְמָה
 וּבְחָבֵל תִּשְׁקִיעַ לְשׁוֹנוֹ:
 נו הַתָּשִׁים אֲגַמֵּן בְּאִפּוֹ
 וּבְחֹחַ תִּקְוֶה לְחַיּוֹ:
 טו הַיִּרְכָּה אֵלַיךְ תַּחֲנוּנִים
 אִם־יִדְבַר אֵלַיךְ רַבּוֹת:
 כח הַיִּכְרַת בְּרִית עִמָּךְ
 תִּקְהֶנּוּ לְעֵבֶד עוֹלָם:
 כט הַתְּשַׁחֲקֶבּוּ בַצִּפּוֹר
 וְהַתְּשָׁרְנוּ לְנַעֲרוֹתֶיךָ:
 ל יִכְרוּ עָלָיו חֲבָרִים
 יִחַצְוֶהוּ בֵּין כְּנַעֲנִים:

כה תנגיד לויתן בחכמה
 ובאש לא תקרח
 לישגיה: כו אפשר
 דתשוי אונקלא
 בגחירה ובסלוא הנקוב
 ליסתיה: כז אפשר
 דיסגי לויתך בעותין אין
 יסלל לויתך רבין:
 כח אפשר דיגזור קים
 עסך תונגיה לעבד
 פלח לעלם: כט אפשר
 דתנחה ביה היה צפרא
 ותקטורגיה למליתך:
 ל יעברון עלוי חכמימא
 שירותא יפלגוגיה בין
 תגריא: לא אפשר

רשי

זהם דגים: (כה) תמשך לויתן וגו'. כאשר תמשכנו בחכה ותשים
 אגמון באפו: הידבר אליך תחנונים. כלומר לא תוכל (להתקרב אליו)
 בכלי מזודה: תשקיע. (לשנו וחוריד. תשקיע חבל לשנו) להוליחו
 ממקומו: (כו) אגמון. הוא כפוף כמו כיפה ואגמון (ישעיה ט'). ועשוי
 של ברזל לצוד דגים: החשים. הם תשים אגמון באפו להוליחו מן
 הים: וצחות. כלי של צידי דגים: תקוב. כמו תנקוב: (כז) הירבה
 לך תחנונים. אם ירבה לך תחנונים ויבקש על נפשו שתיחזהו: אם
 ידבר. כפל מלה: רכות. דברים של תחנונים: (כח) היפרות צרית
 עמך. אם יכרית צרית לעבדך שתקחנו להיות לך עבד עולם: (כט) התשחק.
 אם תשחק ותטייל זו כאילו הוא צפור קטן. ואם תקשרנו (ללוחרי ס"ח
 לצוד) נעריך הקטנים שיטיילו זו כלפריים קטנים שנוחנין לחינוקות
 לטייל ולפייסו: (ל) יכרו עליו חברים. אם יכרו ויחכמו עליו חברים
 ומכשפים לצוד אותו להוליחו מן הים ע"י מכשפות שיחלוהו ויחלקוהו בין

הרמב"ן

החכם רבי אנרהם ז"ל. או נפרש שהירדן יקחנו בעיניו כי ישקיע ראשו עד עיניו
 לתיך הנהר לשחותו כמנהג הבהמות הלמאות, וכאשר יהיו מוקשים בקרקע
 הנהר יקוב אפו, והוא מליכה לרוב השתייה שיסתה מן הנהר, כך נראה לי:
 (כה) תמשוך לויתן בחכה, שאלה ללעג, וכן יכרו עליו חברים כאשר יעשו
 בדגים האחרים: ובחבל תשקיע לשנו, בחבל אשר תשקע בים תמשוך לשנו,
 כי תמשוך לויתן במשך לפניו כמשפט. תשקיע, מן ככה תשקע בכל:
 (לא) התמלא

לא התמלא בשכחות עורו
 ובצלצל דגים ראשו:
 לב שים עליו כפף
 זכר מלחמה אל תוסף:

דְתַמְלָא בְשַׁכְחוֹתָא
 מְשַׁכֵּיָהּ וּבְגִנּוֹנָא דְנוֹנִיָא
 רִישִׁיהּ : לֵב שׁוּי עָלָיו
 אִידָךְ אִדְפַר קָרַב לָא

רש"י

חגרים כענין שעשין ליידי הים סלדין דגים גדולים נחמתיס ונחיים
 החגרים וקונים מהם. יכרו לשון כורה שוחה (ירמיה י"ח). חגרים
 לשון ותוצר חצר. כענינים. חגרים: (לח) התמלא. חס תמלא תחותך
 ותעשה סוכות מעורו: וצלצל דגים ראשו. (ואם תעשה מראשו לללל
 דגים) כפל לשון לללל: סוכת דגים. ולסוכה העשויה מראשו קורא
 אותה לללל דגים לפי שעשויה ממנו: לללל חמוצ"ריץ זלע"ז ombres
 (זלשון חשכנו Schatten) לשון לל הוא והוא מתיבות כפלות כמו
 ירקרק אדמדם (זיקרא י"ד) פחלתל (דנרים ל"ז) קעקע (ויקרא י"ט):
 (לז) שים עליו כפף. החגצר לערוך לפניו שחשים עליו כפף להכותו:
 זכור מלחמה אל תוסף. ואל תוסף זכור גבורתך להלחם זו מלחמה
 אל תוסף מן יסף. כמו ולא יסף עוד לדעתה רקרייט"ט רש זלע"ז
 regrettera (זל"ח wird bereuen) (ראשית ל"ח). (אל תוסף)
 סמ"ך נפתחת מפני סוף פסוק. כמו הל תותר (ראשית מ"ט): ותותר
 (רות ז'). וכן הרצה כמותו: (לג) הן תוחלתו נכונה. הן חס תוחלתו
 נכונה שלא יהא זו כח להלחם ולזח ממקומו: הגם א מראיו יוטל. חס גם
 אל מראית פניו יוטל ויושלך אדם לעמוד לפניו להסתכל זו מפני חימתו:

חרמב"ן

(לח) התמלא בשכחות עורו, ותוליכנו בידך או תשים ראשו בסל, והסמ"ך נחלפת
 בזרי"ק, כמו נמלת שחוק שיתקלפו שי"ן בזרי"ק, וכן השי"ן והסמ"ך נמלת
 סערה ושערה וזולתו ונכפל וכן כזכר על סלסלות. והתרגום אמר האיפשר
 דתמלא במעללתא במשכיה ובגנונא דנוניא רישיה פתר סוכות, מן וסוכה תהיה
 ללל יומם, ולללל מלשון לל, יאמר אם תמלא הסיכות אשר עושין הדייגים בשפת
 הנהרות מעורו: צלצל דגים, כפול ענין הלל שעושין ליכיד הדגים על כן יקרא
 לללל דגים, או ישימו שם הדגים הנלודים שלא יזרק עליהם הזמש ונאשו:
 (לג) שים עליו כפף, אם תוכל כי לא תוכל עוד להלחם כי לא תחיה אם תקרב
 אליו: (לג) הן תוחלתו נכונה, תוחלת המשים עליו. כפו נכונה כי לא ינצל
 לעולם: הגם אל משאיו יוטל, יאמר הנה תוחלת הקרוב אליו נכונה, ואיך יוטל
 לויתן לארץ אל המרשים אותו לקוניו כאשר יעשו הדגים, והקבס רני אנרס ז"ל
 פירש כי ממרטהו בלנד יפול האדם ויוטל לארץ, ותמה הגם כאומר הגם אל
 מראיו יוטל הרוחה ויפול לארץ וינצל בשום עליו כפו:

מֵא

א הֵן הִחֲלֵתוּ נְכוֹזָה
הַגַּם אֶל־מְרֹאֲיוּ יִפְטָל׃
ב לֹא־אֶכְזָר כִּי יַעֲוֶרְנוּ
וּמִי הוּא לְפָנַי יִרְתִּיצֵב׃
ג מִי הֶקְדִּימָנִי וְאֲשַׁלֵּם
תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם לִי־הוּא׃
ד לֹא־אֲחַר־יֵשׁ בְּדִי
וְדַבֵּר גְּבוּרֹת וְחִין עֲרֹכּוּ׃

תוסיף: א הא אוריכותיה
ככדבא הברם לסחמי
יטלוק: ב לא אכזרא
ארום יעירגיה וסן הוא
קדמוי יתעתר: ג סן
אקדימני בעובדי
בראשית ואשלם הלא
קר החותי שמיא דימי
הוא: ד לא אשהוק
כדבובגיה ומימר
גבורתא ובעותא
דעוויה: ה סן גלי אפי

רש"י

מֵא (א) לא אכזר כי יעורנו. חין אכזר גבור וערך אשר יעורנו משנתו ויעוררנו ממקומו להקימו. מי הוא אשר יחילב ויעמוד לפני אשר אני עושה את כל אלה: (ב) מי הקדימני. ומי הוא אשר הקדים פני בהקבלתו לעבדני ולשמור מצותי ואשלם לו שכרו: תחת כל השמים לי הוא. ובידי לפדוע לו שכרו ופעולתו ומעבדו: (ג) לא אחריש בדיו. לא אחריש על בניו של לדיק שהלך לפני צממים ולנניו ישאלמו שכר טוב חניהם וימלאו טובה בזכותו: ודבר גבורות וחין ערכו. ודבר גבורותיו אשר נחגבר לעשות הטוב והישר ותחינת סדורו של לדיק אשלם לו שכרו גם לבניו אחרינו: בדיו. ענפיו. והם בניו כמו (יחזקאל י"ז) ותעש צדים ותשלת פארות: (ד) מי גלה פני לבושו. חתר על הראשונות לדבר

הרמב"ן

מֵא (א) לא אכזר כי יעורנו, וחין אכזר שיעורני כי הוא אומר לכל הנבראים מי הוא לפני יחילב להלכס בי: (ב) מי הקדימני ואשלם, כדברי המנלסים שאומר מי שינלחני אתן לו כל מה שיגזור עלי, ויש יכולת צדי לעשות ככה, כי תחת כל השמים לי, כי חין גבור כמוני אשר ימלט שלו מירי: (ג) לא אחריש, מלספר בדיו וכזביו אם ינלחני, ולא אחריש דבר גבורתו וסין ערך המלחמה אשר ערך עמי, אם ינלחני. זה כתב רבי אברהם ז"ל, וכמפרשים אמרו כאלו הם דברי לויתן שאין מתייבב לפניו ולא הקדימו אדם לעשות טובה ולא יושלם. והענין כי לפני לויתן לא יוכל איש לערוך מלחמה, אף שיתיבב לפני צוראו, ואינו קשור יפה, ואף כי בתוך ספור דבר לויתן יבא זה, ועל דעתי כי הם דברי קאל כי רקוק הוא שידבר לויתן עתה בשני הכסוקים האלה בלבד, אבל יאמר כי לא אכזר שיעורנו ללויתן פי הוא לפני יתיבב לאמר אלי אני מעורר אותו אם תתן לי כזה וכזה, או מי הקדים לערוך עמו מלחמה טרם דבר זה, כי גם כן אשלם לו שכרו ואעשירנו עושר גדול, כי תחת כל השמים לי הוא ובידי להעשיר ולתת מתת כאשר ארלה, וגם אגיד תחת כל השמים ידו ונבורתו וחין ערך שלחשתו שנלח אה לויתן: (ד) מי גלה פני לבושו, ואגיד עליו, והלבוש הוא היס הפכסה עליו:

ומי

ה מִי־גָלָה פָּנָי לְבוֹשׁוֹ
בְּכַפֵּל רָסְנוּ מִי יְבוֹא:
ו דַּלְתִי פָּנָיו מִי פִתָּח
סְבִיבוֹת שָׁנָיו אִמָּרָה:
י גָּאוּה אֲפִיקֵי מַגְנִים
סָגוֹר חוֹתָם צָר:
ח אֶחָד בְּאֶחָד יִגָּשׁוּ
וְרוּחַ לֹא־יָבֹא בִּינֵיהֶם:
ט אִישׁ־בְּאֶחֱיוֹ יִדְבְּקוּ
יִתְלַכְדוּ וְלֹא יִתְפָּרְדּוּ:
י עֲטִישׁוּתוֹ תִּהְיֶה אֹר
וְעֵינָיו בְּעַפְעֵפֵי־שָׁחַר:

לְבוֹשֵׁיהָ בְּכַפֵּלָא
דְּפְרוּקְבִיָּה מִן יַעוֹל:
ו דְּשֵׁי אַפּוּי מִן שְׂרִי
חֻרְנוֹת פְּכוּי אִימָתָא:
ו גּוֹתְגוֹת פְּצִידֵי אֲתֵרִיסִין
לִיָּה אֶחָד בְּחוֹתָם צָר:
ח חָד עִם חָד מְקַרְבִּין
נִיבּוּי וְרוּחַ לֹא יַעוֹל
בְּמַצְעָהוֹן: מ חָד עִם
חֲבֵרָיָה מִתְּאֲדָקִין
מִתְּאֲחָדִין וְלֹא
מִתְּפָרְדּוּן: י וְרִירוּי
תְּנַהֵר נְהוּרָא וְעֵינָיו
בְּהִמְרֵי קַרְצָתָא:

ר ש י

על לויחן מי יוכל לגלות קשקשוח שהן זכפל רסנו . זכפל שפתיו כשהן פזוחות מי הוא אשר יכנס שם . זכפל הן השפחים שהן כפולות אחת למעלה ואחת למטה שאין זריה רשאה ליכנס שם מפני חימתו: (ה) דלתי פניו . הן השפחים כשהוא סוגר פיו מי יכול לפוהחן: סביבות שינוי חימה . אשר מפני פחדו וחימתו אין זריה יכולה להתקרצ לשינוי: (ו) גאוה אפיקי מגנים . גאוה גדולה יש לו בחזק מגניו הן קשים שעליו המגינין עליו כמגן : סגור הוא . חותם שריונו שהוא לר וסגור ועלום שכל קשקשת וקשקשת דזוקה זו והדוקה לחזרתה שאין זריה יכולה להכותו זין הדבקים וזה שנאמר אחד באחד יגשו שכולן מוגשות וחכופות זו לזו: (ח) יתלכדו ולא יתפרדו . עדיין כופל לשונו שנלכדות ונאחדות כל אחת ואחת זחזרתה שלא תהיינה מחברדות זו מזו: (ט) עטישותיו תהל אור . בכל עטישה ועטישה שהוא מתעטש יהל ותזרח אור: (י) מפיו . מלהבה היוצאת ממנו . תהל , כמו זהילו נרו (לעיל כ"ט): ועיניו כעפעפי שחר . עיניו זורחות ומאירות כדמדומי חמה . כמו לעת צוקר שהשמש מהאדמת: מפיו לפידים יהלוכו . לפידים יולאות מפיו:

הרמב"ן

ומי יבוא , זכפל כרסן אשר ימשכו בו להוליאו ממקומו: (ה) דלתי פניו , הם לקייו מי פתח אוחס , כי סניב שינוי יש חימה ופקד לכל רואה: (ו) גאורה אפיקי מגנים , כי יש לו גאות בחזק מגניו הם קשקשותיו שהם סגורים מדבקים זה בזה , כחותם לר , שאין זיניהם דוח: (ט) עטישותיו תהל אור , כי יתעטש יתפזרו

א מפיו לפידים יהלכו
 בידורי אש יתמלטו:
 יב מנחיריו יצא עשן
 כדוד נפוח ואגמן:
 יג נפשו נחלים הלהט
 ולהב מפיו יצא:
 יד בצנארו ילין עז
 ולפניו תדוץ דאבה:
 טו מפלי בשרו דבקו
 יצוק עליו בל-ימוט:

א מפומיה בעוריא
 יהלכון גוצין דגור
 כשהזבין: יב באפוחיה
 יפוק קטרא היך דודא
 גפית דעבד קיפא:
 יג נפשיה גומרין תצלהב
 ושל הוביתא מפומיה
 גפק: יד בצנוריה יבית
 עושנא ולקדמוי תדיץ
 דאבונא: טו שלדי
 בסריה סתא דקין
 יתסר עלוי דלא הווע:

ר י ש *

כידודי אש. כמו לפידים: יתמלטו. פתרונו לפי עניינו שויכ"ט אישקמולי"ר
 soient emufser (נל"א ent schlupfen) : (יא) מנחיריו יצא
 עשן. כסיר נפוח על האש שמעלה עשן: ואגמן. פתרונו לפי ענינו
 לשון כלי חרש הוא כמו דוד נפוח כענין שנאמר (ירמיה א') סיר נפוח
 חכירואה: (יב) נפשו נחלים חלהט נחלים בוערות ולוהטות ולהבות
 דולקות יוצאות מפיו: (יג) נפשו נחלים חלהט נחלים בוערות ולוהטות ולהבות
 שאין דאבון ועליון לפניו שאינו מתיירא משום צריה: תדוץ. לשון דיצה
 ושמחה: (יד) מפלי בשרו דבקו. מדבקות ותכופות זו בזו שהדגים הן
 נעשין חתיכות חתיכות בבשרו ומדובקות זו בזו. וברג גדול כשהוא מבוסל
 גררות חתיכות כשהן שוכבות זו על זו חו אלל זו וכן הולך סדר המלה
 בחלה דבר בקשקשותיו של לויחן ואחרי כן בחתיכות בשרו וחזק לנו:
 מפלי. לשון כפילות חתיכות. וי"ל כמו פלחי פלויי שנלשן גמרא. לשון
 ציקוע ציקועי חתיכותיו: דבקו. צי"ח קמולה בקמץ קטן כמו ולשונם
 לחכם דבקה. וכן הרצה באתחתא וסוף פסוק: יצוק עליו. כל מפל
 ומפל יצוק זה על זה אשר לא ימוט ולא יתפרד זה מעל זה. יצוק לשון
 מולק והוא לשון עשוי כמו ייזד מן ירד. יצוק מן יצק. ידוע מן ידע:
 (טו) לנו יצק כמו חבן. לנו בקרבו חזק ומיוסר כאבן הקבועה ונתונה
 ביסוד הנבין בחוזק: ויצק כפלה תחתית. כופל מלתו שמיוסר לנו וקטוע

ח ר ט ב י

יתפזרו המים, או יוציא ראשו ויהל האור, כי ענינו כעפשי הפקר גדולים
 ומאירים: (יז) נפשו נחלים חלהט, ברוח היוצא מן האף חקרא נפס:
 (יד) מפלי בשרו, כפלי בשרו הנופלים זה על זה ערוכ השומן, וכמוהו ומפל
 בר נשכיר, והנשר הוא חזק עליו ולא ימוט: (טו) יצק, ופיית מוצק חזק ולנו
 חזק

טו לבו יצוק כמראבן
 ויצוק כפלה תחתית:
 יי משהו יגורו אליהם
 משברים יתחטאו:
 יח משיגהו תרב פלי תקום
 חנית מסע ושריה:
 יט יחשב לתבן פרזל
 לעץ רקבון גחוששה:

טו לביה מתנסד היך
 אבנא ואהיך היך פלחא
 ארעיתא: יי מספיה
 ידחלון תקיפא בן
 תברא ידון עלוהון:
 יח ידבקניה חרבא ולא
 תקום מורניתא וקלעא
 דמסלא אבנא ושרינא:
 יט יחשב לתבנא פרזלא
 לקיסא בולטיא
 ברפוסא: כלא יערקניה

רשי

כפלה של ריחייכי שנתון בתחיתו של פלח רכב שפלה רכב שלמעלה הוא
 סובב ומתגלגל וטוחן. ושלמטה חינו זו ממקומו כי קבוע הוא במקומו
 אשר לא ימוט והוא נקרא פלח שנאמר (שופטים ט') ותשלך חשה אחת
 פלח רכב על ראש חנימלך. וזאת שלמטה קרוי פלח תחתית: (טז) משתו
 יגורו חלים. מפחדו מתירחים גבורים וחזקים צין דגים צין שאר בריות:
 משברים יתחטאו. גלי הים שקרויין משברים הן חסרין לפניו שהוא
 שוברתן בפריחתן כאשר הוא פורח ולף בגלי הים: יתחטאו לשון
 חסרון כמו (מלכים א' ח') והייתי אחי ובני שלמה חטאים: (ח) משיגהו
 חרב צלי תקום. גבור המשיגהו להלחם בחרב לא יתקיים חרבו כי הוא
 ישברנה: חנית מסע ושריה. וכן כל כלי מלחמה הללו שניד המשיג
 לא יתקיימו ולא יעמדו לפניו של לוייתן: מסע. י"ל שהוא אחד מכלי
 מלחמה כמו חרב וחנית ושריה. וי"ל מסע דוגמת חבן שלימה ומסע וגו'
 (שם א' י"ז). חבו פתרונו חנית מסע שהוא גדול ואינו נוח לטלטל כל
 כך מפני שהוא גדול וחזק מאוד כעניין שנאמר בגליית הפלשתים וחץ
 חניתו כמנור חורנים להצת חניתו שש מאות וגו'. ושריה שריון:
 (יח) יחשב לתבן ברזל. כלי זיין של ברזל חשובים לפניו לתבן. וכלי
 זיין של נחושת היו לפניו כרקבות עץ: (יט) לא יבריתנו בן קשת. לא
 יברית מפני בעל קשת וחילים ואנכי בלסטרחות הריהן לפניו כקש:

הרמב"ן

חזק כמו חבן ופלח הרמים, או כולם לשון וילקת: (טז) משתו. חסר אל"ף
 משתו, כאשר יגורו צים יגורו ויפקדו הגבורים ומן השברים והגלים אשר הוא
 עושה בהנשאו יהיו חטאים, ואם (יז) משיגהו חרב צלי תקום, עליו כי לא
 יתקע בגופו. ולא חנית מסע אשר יסע האדם מידו עליו. והתרגום אמר מורניתא
 וקלעא כמעלא חבנא ושרינא, יאמר כי לא תקום בו ולא תזיקנו חנית וחבן שלימה
 מסע ולא שריה, והוא מין סמיני הנשק, ודעת רבים שהוא שריון, והטעם כי
 לבוש השריון לא יקום ולא יפמד עליו: (יט) לא יבריתנו בן קשת, הוא בעל
 הקשת

חרגום

גִּרְדָּא קִשְׁתָּא לְגִילֵי
 אֶתְחַשְׁבוּ לִיה אֲבִי
 קִלְעָא : כֵּא הֵיךְ גִּילֵי
 אֶתְחַשְׁבוּ לִיה גִּרְגָּא
 יִגְחַךְ לְרִגּוּשׁ רֹמְתָא :
 כֵּב הַחֹתוּי פְּרִירִין
 דְּחֻדְרִין הֵיךְ חֲסָפָא
 יִסִּיךְ דְּהִבָּא סְגִינָא עֲלוּי
 סָאן : כֵּב כְּרַחַח הֵיךְ
 דִּרְדָּא מְצוּלָתָא יִמָּא
 יִשְׁוֵי הֵיךְ מִתְּבָלָא :

כ לא־יִכְרִיחֵנוּ בְּדַקְשָׁת
 לְקֹשׁ גְּהִפְכֵּדְלוּ אֲבִי־קִלְעֵ:
 כא בְּקֹשׁ נְחַשְׁבוּ תוֹחַח
 וַיִּשְׁחַק לְרַעַשׁ כִּידוֹן :
 כב תַּחְתּוֹ הַדּוּדֵי חֲרֵשׁ
 יִרְפַּד חֲרוּץ עֲלֵי־טִיט :
 כג יִרְתִּיחַ כְּסִיר מְצוּלָה
 יָם יִשִּׁים בְּמַרְקָחָה :

רש"י

(כא) תוחח. הוא כלי זיין ופתרונו לפי עניינו: וישחק לרעש כידון. לרעש מהומת בעלי מלחמות נוטלי כידון הוא משחק ומטייל שליכו מחידה מפניהם: תחתיו חדודי חרש. במקום חניחו יש זהרורי שמש כי סנפירים שלו אשר תחתיו צבטנו מחירות ומזריחות כשמש. חדודי. כמו חרצ חדה שהיא שנונה לחה ומלוכנה. ועל שם כך קורא לזהרורי חדודי: חרש. שמש. כמו החומר לחרש לא יזרח וגו' (לעיל ט'). צטרם חבול החרסה: ירפד חרוץ עלי טיט. מלה כפולה ירפד חרוץ מוסב על חדודי חרש. עלי טיט. מוסב על תחתיתו במקום שהוא שם על החול. זה טיט ריפודו מזריח כזהב חרוץ. כענין שנאמר רפידתו זהב (שיר ג'). חרוץ מין זהב כעניין שנאמר מחרוץ תבואתה (משלי ג'): טוב פרייה מחרוץ ומפז (שם ח'). ירפד לשון מלע ומשכב כמו רפידתו זהב (שיר ג'): (כג) ירתח כסיר מלולה. כסיר קטן נפוח שמעלה מהרה רתיחות תכופות ורלופות כן הוא מרתח את המלולה שהיא גדולה ועמוקה: ים ישים כמרקחה. כמרקחת ריקוח בשמים שהוא מעורה ומעורבת כמו כן ישים ויערב את הים כשהוא זז ממקומו: (כג) אחריו יחיר נתיב. כשהוא פורח ושט בים אחריו מחיר נתיב התהום שלפי שעה שהוא פורח ואין שם מים טחמת מרולת פריחתו: יחשב תהום לשיבה. תהום חסוב

הרמב"ן

הקשת המורה כלים, והחרגום אמר גירא דקשתא הוא המקץ: (כ) תוחח, פתח אותו בחרגום נרגיא והוא המעלד: לרעש כידון, לכידון העושה רעש נהימת נזרק מיד אדם בעל כח: (כא) תחתיו, יש חרשים מחודדים, והוא ירפד חרוץ, והמחחק שנהם על הטיט וירפד ילועו ומשכבו עליהם כאשר ישכב אדם על רפידתו, כי לחזק צרו ועורו לא ירגיש למחודדים: חרוץ, כמו למורג חרוץ קדש:
 (כג) ירתח כסיר מלולה, מקום הלהב והלפידים אשר מפיו ילאו נכח שוטו בים:
 (כג) אחריו יחיר נתיב, הוא הנותן בים נתיב נראה: יחשב תהום לשיבה, יחשוב את התהום ויניק אותו בלבו לעת זקנה, כי יאריך בו ימים רבים מאד בחקף עלמותיו וגופו הנריא והחזק, ור' אנרבהס ז"ל פי', כי יחשוב התהום ויעשנו לנץ כשער

ב' אַחַרְיוּ יֵאָר נְתִיב
 יִחַשְׁבַּ תְּהוֹם לְשִׁיבָרָה:
 נ' אֶן-עַל-עַפָּר מָשְׁלוּ
 הָעֵשׂוּ לְבַלְיָחַת:
 נו אֶת-כָּל-גְּבוּהַ יִרְאֶה
 הוּא מֶלֶךְ עַל-כָּל-בְּנֵי-שַׁחַץ:

כ' בְּתַרְוֵי יִגְדֵר שְׂבִילָא
 יִחַשׁוּב תְּהוֹמָא
 לְשִׁיבָרָה: כה אֶן עַל
 עַפָּרָא שׁוֹלְטָנִיה
 דְּעַבְדִּיהַ דְּלֵא יִתְבַּר:
 כו יֵת קַל גּוּבְהָא יִחְמֵי
 הוּא מֶלֶךְ עַל כָּל בְּנֵי

רש"י

לפניו בחלשות ותשות לשיבה. לחלשות של זקנה ושיבה. (כד) אין על
 עפר משלו. מ"ם חטף קמץ ופתרונו ממשלתו שאין צריה מושלת עליו
 והוא מין של דבר מושל ושלטון ועל כן מ"ם מנוקדת בחטף קמץ: העשו.
 כמו העשוי ולא ידעתי לו ריע ופתרונו העשוי בלי פחד ויוחיתה
 שאינו מתירח מן הצריות כמו שנאמר בסום ישחק לפחת ולא ייחת (לעיל
 ל"ט): (כה) את כל גבוה יראה. כל הגבוהים שנעולם הוא רואה
 תחתיו. וכן הוא מנהג העולם אשר אותו העומד למעלה רואה את
 התחתון יותר ממה שרואה התחתון ואין לתחתון גבורה וכלחין נגד
 העליון ולויתן זה רואה את כל הגבורים לומר שאין להם גבורה כנגדו:
 הוא מלך על כל בני שחץ. מלה כפולה. על כל גאוה יראה והוא מלך
 על כל בני שחץ בני גסות הרוח שנראתי בעולמי שאין להם כנגדו
 ממשלה ושררה. והיאך נשאך לךך לשאת ראש לפני להתווכח נגדי כי
 הנני עושה את כל הנפלאות האלה:

הרמב"ן

כשער השיבה, והטעם כפול ואינו נכון: (כד) אין על עפר משלו, יאמר כי
 אין בינשה נמשל לו בחזק ובחוקף, והוא העשוי לבלי חת, מכל הנבראים בינשה
 או נים, הודיעו את איוב כי הים שהוא מקום נמסה והנבראים בו ראויים להיותם
 קלושים בהנראם מלקות הים, ועומדם בחוכם ולא יאכלו דברים חזקים וראויים
 לחת בתולדת, יש בו יותר מכל הנבראים בינשה עם עלמם וכחם וגבורתם, ואשר
 ספר על בהמות, להודיעו כי האל עשה את הים ואת הינשה וכל אשר בס,
 ובמקום החלש צרא החזק הגדול כי לא צטבע נצראו ונעשו. והתרגום אמר לית
 על ערשא שולטניה, יאמר כי נים יש לו ממשלה לא בינשה, וכן כתב ר' אנרס
 ז"ל, והנכון מה שפירשתי: (כה) את כל גבוה יראה, מרוב ארכו כשיגביה ראשו
 על המים: והוא מלך על כל בני שחץ, הנולדים נים כך פי' החכם, וכן אמר
 התרגום על כל בני כווריי, והנכון בעיני כי יאמר את כל גבוה, בקומו או בכח
 יראה למטה ממנו כי הוא בעיניו מלך על כל גאוה וגסות הרוח, וכן לא הדריכוהו
 בני שחץ, בספר הזה בעלי הגאוה והגבורה נחיות והוא מלשון חז"ל אנשי שחץ היו.

תוכחת חיים

מא ועקר המענה הזה יסוב על שני עניינים, אשר צוה יותר כל
 הספקות ג"כ. ראשון, שמי שכחו קלר ומדרגתו קלרה וידו פתוחה
 ושפלה

ושפלה, אין יחס כלל צמי שכתו גדול ומדרגתו גדולה וידו משגת לעשות כל, ויחייב מזה שאין לחיוב כח ולא גבורה לדעת דרכי ה' ולא יחס להבין במעשיו, ולא דין להתרעם צמה שהוא חסר התכונה לדעת, ולזה אמר לו השם צמענה הזה חס תרלה להתרעם עלי ולהלדיק מעשיך ולבוא עד תכלית תכונתי, לריך שתאזור כנגד חלליך וחשאלך וחודיעני, וזה חס זרוע כחל לך וכו', ואמר עדה נח גאון וגונה והוד והדר תלצט, וכאשר חרמה לבחי ולידיעתי, אז תוכל לערוך טענותיך אחי. שני, כי אחרי הראות ה' את חיוב מליחות הצריות הנוראות האלה, צהמות ולויתן עם עולם הכח והיראה והגודל אשר להם, ופעולותיהן וקיום מליחותם אחר יתר הנצרחים אשר ברא השם בשמים ובארץ, אין ראוי שייחסם אליו עול צטום לך לחכם פועל ומנהיג כזה, כי מחוך הספור הזה נודע מה שסדר השם לצורך הצעלי חיים, ונפרט בחלה אשר אין צהם תועלת לאדם, ומכל מקום המליח השם להם כל הלריך, כן רלה הש"י להמליח מזון או שלוח יתירה חפילו לרשעי העולם, לסנה ידועה חללו לא יוצן עניינה לכל, וכן להלקות ללדיקים כאשר יחייבו צחכמת חלהים ולא ימלט מזה שלפעמים גם כן נראה רשעים לוקים ולדיקים זוכים, ומחוך זה יותרו הספקות כולם אשר קצרה צהם דעת ריעי חיוב להגיד אליו:

איוב מב.

בְּרִי: א וְאֲחִיב אִיּוֹב יִת
 יִיאָמֵר: ב יִדְעִית אָרוֹם
 פּוֹלָא הַסּוֹבֵר וְקָא
 יִתְבַּנֵּעַ סִנְךָ בַּחֲשֵׁבָתָא:

א וַיַּעַן אִיּוֹב אֶת־יְהוָה וַיֹּאמֶר:
 ב יָדַעְתָּ בִּי־כָל־תּוֹכַל
 וְלֹא־יָבִיצַר מִמֶּךָ מְזִמָּה:

דעתיק

ר ש"י

מענה איוב: **מב** (ב) ידעתי כי כל תוכל. כי הכל תוכל לעשות כאשר ישר בעיניך: ולא יבצר ממך מזימה. כופל מלתו שאין מזימה ומחשבה כבלרה ונחסרת ממך אשר כל מחשבותיך תוכל לגמור ולמלאות כי צידך כח וגבורה

הרמב"ן

והנה השלים האלהים מענהו כאשר רלה להודיעו את חיוב מנפלאותיו בשפלים, ואז ענה איוב:

מב (א) ויען איוב את ה' ויאמר: (ב) ידעתי כי כל תוכל, לעשות צחק גדול אשר אין לו קץ: ולא יבצר ממך, חכמה כי חכמתך אין לה סוף: (ג) מי זה, אשר יעלים ויסתיר חכמה רבה הנעשית בעלה בעבור שלא ידענה, אני הוא שהגדתי לתבירי דבר: ולא חבין, העלה: נפלאות ממני ולא אדע, אותם גם עתה, והנה האלהים קראו מחשיך אותה (*), אבל היה מעלים ומסתיר אותה

(* ח"ה, זה לשון ספר איהב משפט בשם הרמב"ן ז"ל, מי זה אשר יעלים ויסתיר חכמה רבה הנעשית בעלה ובהסכמה בעבור שלא ידענה, ולפי שהאל יתברך אמר לו מי זה מחשיך עלה במלים התוודה ואמר שאיננה מחשיך אותה, אבל היה מעלים ומסתיר אותה בלי דעת. עכ"ל:

ג מי זה מעלים עצה בלידעת
 לכן הגדתי ולא אבין
 גסלאות ממני ולא אדע:
 ד שמע נא ואנכי אדבר
 אשאלך והודיעני:
 ח לשמע און שמעתיך
 ועתה עיני ראתך:
 ו על-כן אמאם ונחמתי
 על-עפר ואפר:

ג. מן דין דמכסי כדכתיב
 בלא סנדעא סטול
 דהיקנא חויהי ולא
 אתבין פרישן סני ולא
 אנדע: ו' שמע כרון
 ואנא אכלל אשאלך
 ותהודעני: ה' לשמע
 אנדנא שמעית יתך
 וכרון עיני חסית יתך:
 י סטול דהיקנא כמסת
 עתרי ואתנחבית כבני
 דהגון עפרא וקטם:
 י' והנה בתי דמלל י' ית
 פהנכיא האלין עם איוב
 ואמר י' לאליפו דקן
 חיסן הקוף רוגני כך
 ובחרין חכריך ארום לא
 סלקתון לחתי כונקא
 כעבדי איוב: ח' וכרון

ז ויהי אחר דבר יהוה את-
 הדברים האלה אל-איוב
 ויאמר יהוה אל-אליפו

ר ש י

וזיך לעשות את כל הטוב בעיניך. ומקרא זה דוגמת ועשה לא יזלר מהם
 כל אשר ימו לעשות (ראשית י"ח): (ג) מי זה. אשר העלים וכסה
 עלתו ונפלאותיו של הקב"ה בנלי דעת ידעתי כי הכל צידך לעשות וע"כ
 הגדתי קלח מגבורותיו כאשר היו עם לנבי כאשר ידעתי: ולא חזין.
 אבל לא הננתי כ"כ כאשר הודעתי כי כמה נפלאות נסתרות ונעלמות
 ממני אשר אינני יודע: (ה) ולשמע חזון שמעהיך. כמה וכמה פעמים
 שמעתי שמעך. ועמה עיפי ראתה את שכינחך ע"כ אשר זכיתי לחזות
 שכינחך. מואס אני בחיי ואלהיה מהנחם חילו הייתי שוכן בקבר לשון
 לעפר ואפר אשר לוקחתי משם: (ז) ובשני רעיד. בלדד הסותי ולופר

הרמב"ן

בנלי דעת: (ד) שמע נא ואנכי אדבר אשאלך והודיעני, כי איני יכול לדעת
 דבר בנפלאותיך רק מה שתודיעני אתה בחסדיך: (ה) לשמע און שמעתיך,
 היתה לי קבלה באלהותיך, ועתה הגעתי לנבואה וידעתי אמת המליחות, וכי
 אתה נמלא וידע ומשגית ושופט לדק ורב חסד ואמת: (ו) על כן אמאם, מה
 שהייתי חפץ בו עד עתה, והם קיי בעולם הזה ואלותו אשר הייתי רוצה בהם,
 ושתלונן על אברו אותם: ונחמתי, על עפר ואפר, הוא הניף אשר הוא עפר ואפר
 כי כן יתוודו הכלדיקים עם צוראן כדרך ואנכי עפר ואפר, יאמר כי יתנאם על
 גופו שהיה חפץ בו, והיה רואה כי הקיים הוא חסד וכמות לכלדיק חמם, ועתה
 אתנאם על כפלי בניף וארצה לדנקה נך לאור באור פניך ולכיות נפשי לרור
 עשך בלרור הקיים:

(ז) ויאמר ה' אל אליפו דתימני, גם זה האיש כגיע לפעלת הנבואה
 למעלתו בקמה, כי הוא גדול החכמים כאשר פירשתי. או היה נחלוס כליל
 בעלין

תרגום

סיבו לבון שבבא תורין
 ושבעא דכרין ואילו
 לנת עבדי איוב ותסקון
 עתא אמטולכון ועבדי
 איוב יצלי עליכון ארום
 אלהן אפוי אסב מן
 בגלל ד לא למעבד
 עבכון קלנא ארום לא
 מללתון לותי ביונא
 בעבדי איוב: ם ואילו

הִתִּימְנִי חָרָה אַפִּי בְךָ וּבְשֵׁנֵי
 רַעֲיֶךָ כִּי לֹא דִבַּרְתָּם אֵלַי
 נְכוֹנָה כְּעַבְדֵי אִיּוֹב: ה וְעַתָּה
 קָחוּ לָכֶם שְׂבָעַת־פָּרִים
 וּשְׂבָעַת־אֱלִים וּלְכוּ וְאֵל־
 עַבְדֵי אִיּוֹב וְהֶעֱלִיתֶם עוֹלָה
 בְּעַדְכֶם וְאִיּוֹב עַבְדִּי יִהְיֶה לִלְ
 עַלְיֵכֶם כִּי אִם־פָּנָיו אֶשָּׂא
 לְבַלְתִּי עֲשׂוֹת עִמָּכֶם נְבִלָה

ר ש"י

הנעמתי: כי לא דברתם • שהרי לא דברתם • חלי טענה נכונה
 בעבדי איוב שהרי הוא לא פסע בי כי אם על אשר חמר (לעיל ט')
 חס ורשע הוא מכלה ועל ידי השטן המקטרג את העולם שנאמר (סס)
 חס שוט ימית פהאוס וגו' • ואם היסיף לדבר • מפני קושי יסורין
 אשר כבדו וחזקו עליו דבר • אבל אתם פשעתם על אשר הרשעתם אותו
 לומר (לעיל ד') הלא יראתך כסלחך והחזקתם אותו בחזקת רשע ולנסוף
 הייתם משותקים ומנוצחים לפניו והיה לכם לנחמו כאשר עשה אליהוא
 ולא די לאיוב בלדתו וייסוריו כי גם הוספתם על חטאתכם פסע להקניטו:
 (ח) והעליתם עולה בעדכם • למען חתרו וחתפייסו לפניו ובלבד אשר
 עבדי איוב יתפלל עליכם אשר הכלח לחטאתיכם ולפשעכם לא אזכור עוד:
 כי אם פניו אשא • שהרי פניו אשא לקבל תפלתו הרי אם כמו אשר • וכן

הרמב"ן

בענין באנימלך ולכן, כי חפץ האלהים לכפר על חטאתם ולהודיעם כי שנו
 מאשר היו יראי אלהים וסרי מרע ולמדו זכות על מעשיו כפי דעתם: כי לא
 דברתם אלי נכונה, כי עשיתם ומפני שלפי טענותיכם הייתי עשה קמם בעיני
 כל יודעי לדקת נפשו: בעבדי איוב, יקראנו עבדו בעבור כי התוודה אליו
 עתה • והנה גם הם גם איוב עשו, רק איוב דבר נכונה שהוא לדיק, והאל
 מביא לרות לעושי רצונו, רק לא היה יודע למה ואליהוא פירש לו הטעם, והנה
 דבר איוב נכונה והתוודה ונתכפר לו על מה שקרא חגר בענין, על כן קראו
 עבדי כאשר בראשונה, אבל הם לא דברו נכונה בהרשיעם את איוב בהיותו
 יספה ומלאו אותו לרות, והיו סגורים שעשו טובה בהלדיקם מעשה האלהים,
 ועל כן לא התוודו והנם לריכים כפרה, וכן הורה מלת אלי, כי על אשר דבר
 שמו אמר שהוא נכונה לא על דברו הראשון עם חניריו: (ח) קחו לכם שבעה
 פרים, היה הקטא שגנה ומתכפר בקרבן כאשר יתכפרו השגנות בתורה: ולכו
 אל עבדי איוב והעליתם עולה בעדכם, על יד איוב הוא יקריב העולה עליהם
 ויתפלל שירצה אותה מידו: כי אם פניו אשא, כי ראיתי אותו ראוי להיות כהן
 לפני ושיהיה הקרבן מידו עולה לרצון על מזבחי: לבלתי עשות עמכם נבלה,
 רק בעבור שהיו חנירי איוב מלדיקים את משפטיו, אם יביא אליהם רעה יראה
 כדבר שאינו הגון • ויש אומרים כי ענג הנבלה תקרא נבלה, וכן על דעתם יקרא

פון

כִּי לֹא דִבַּרְתֶּם אֵלַי נְכוֹנָה
 כְּעַבְדֵי אִיּוֹב: ט וַיֵּלְכוּ אֲלֵימוֹ
 הַהִימָנִי וּבִלְדָד הַשּׁוּחִי צִפּוֹר
 הַנַּעֲמָתִי וַיַּעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר
 אֲלֵיהֶם יְהוָה וַיִּשָּׂא יְהוָה אֶת־
 פְּנֵי אִיּוֹב: י וַיְהוֶה שָׁב אֶרֶץ־
 שִׁבְיָת אִיּוֹב כִּהִתְפַּלֵּלוּ בְּעַד־
 רֵעֵהוּ וַיִּסָּף יְהוָה אֶת־כָּל־
 אֲשֶׁר־^{אֵת}

אֵלֵינוּ דָּמָן הַיָּמִין וּבִלְדָד
 דָּמָן שׁוּחִי צִפּוֹר דָּמָן
 נַעֲמָתָה וַעֲבָדוּ הַיָּד דְּמַלְלֵי
 לְהוֹם מִיִּמְרָא דְּרֵי וְנָסִיב
 מִיִּמְרָא דְּרֵי יֵת אֲפִי
 אִיּוֹב: י וַיִּסְמָרָא דְּרֵי
 אֲתִיב יֵת גְּלוֹת אִיּוֹב
 בְּצַל אֲוֵתִיָּה סְסוֹר
 דְּחִבְרוּי וְאוֹסִיף מִיִּכְרָא
 דְּרֵי יֵת כָּל דֵּי לְאִיּוֹב
 בְּכּוּפְרָא: יא וְאֵתוּ

ר ש"י

עד חם כלו לשחוח (ראשית כ"ד). חם כופר יושח עליו (שמות נ"ח) הרבה כי לא. שהרי לא: (ט) וישא ה' את פני איוב. וישא כמו נשאתי פניך גם לדבר הזה (ראשית י"ג) שקיבל תפילתו והסניר לו פנים: (י) שב את שנות איוב בהתפללו. שב נופל לומר בעניין זה והרי הוא כאלו כתוב והשיב את שנות איוב בהתפלל בעד רעהו. בזכות שהתפלל על כל ריע וריע שלו: למשנה. על אחד שנים ולא דקדק

הרמב"ן

עון ומטא חם יקרך עון בדבר הזה ענש, וכן גדול עוני מנשוא ענשי, ויגדל עון בת עמי ממטאת סדום, שניהם ענשין, והטעם כי הם עשו רשע וננלה בהרשיעם את הדריק, והאל לא יעשה כנבלתם, ואיננו נכון, ומטעם כי לא דברתם אלי נכונה כעבדי איוב: (י) שב את שנות איוב, החזירו שנה. ומפרשים אמרו כי הדבר המושב לאדם או למקום תחת האונד ממנו יקרא שנות, כטעם ושבתי את שנותי הן, את שנות סדום וננותיה, ולפי דעתי כי שנות סדום כשנות שומרון רמו לישראל, כי סדום מארץ ישראל הוא, ר"ל כי ישבו עליה, וישבו בכל הארץ הטובה אשר נטבע לאננותם, ועוד כי שיבת השנות הוא לעם החוזר כאחד, לא למלכות ובא לו רוח לעשות ממון, ועל כן דעתי כי החזירו אנשי שנה הנקר והאתונות, והכסדים החזירו את הגמלים והחזירו לו נערים שומרים אותם תחת אשר הרגום, כי כן שם החלבים נלכס בעת התפללו על רעיו, כי רחם השמים עליהם ועליו, וגם הוסיף למשנה על כל אשר לו הלאן אשר מתו ושאר אשר אנד ממנו והנערים והננים אשר מתו, כהן לו עבדים וננים וננות אקריב כי הראשונים קיינים היו מעלמס וישלחם ביד פשעם. ומפני אשר ראיתי בתחלת הספר כי אמר הבחוב בכל הקורות ומלאך בא אל איוב וגו' והיה ראוי שיספר המעשה תחלה ואחר כך הגדת המלאך ואמר ויהי היום ונניו וננותיו אוכלים ושותים יין נבית אחיהם הנכור, ונקר היו קורעות והאתונות וחפל שנה ותקחם, ומלאך בא אל איוב ויספר לו לאמר הנקר היו קורעות וכן נכולם, על כן אני חושב כי לא אירע להם כן רק השטן לקח כל אשר לאיוב והוליד אותם אל המדבר ואל ארץ גזירה והראה למלאכים המגידים לו כאשר ספרו, והשטן ידע כי רצון האל בנסיון לבד ולא רצה לשלוח בהם יד להמיתם, ואולי בכך נלעוה כי אמר הנה כל אשר לו בידך, לא אמר לעשות בהם כעוב בעיניך, רק בידו יהיו להניחו במלרף הנסיון, והנה אמר שם בתחלת הספר ומלאך בא אל איוב או אחד מן הנערים, ולא אמר ואיש בא אל איוב ולא מלאכו מלאך בכחוב אלא על שלים ששלוח מאת אדונו לעשות דבר, על כן נראה כי השטן שלחם

אֲשֶׁר לְאִיּוֹב לְמִשְׁנָה: יֵאָדְבָאוּ
 אֵלָיו כָּל־אֲחֵיו וְכָל־אֲחֵיותו
 וְכָל־יָדָעוּ לְפָנָיו וַיֹּאכְלוּ עִמּוֹ
 לֶחֶם בְּבֵיתוֹ וַיִּנְדְּרוּ לוֹ וַיִּנְחֲמוּ
 אֹתוֹ עַל כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר־
 הֵבִיא יְהוָה עָלָיו וַיִּתְּנוּ־לוֹ
 אִישׁ קְשִׁיטָה אַחַת וְאִישׁ גֹּזֵם
 זָהָב אֶחָד: יֵב וַיְהוֹדוּ בְּרַךְ
 אֶת־אֲחֵרֵית אִיּוֹב מִרְאִישׁתוֹ
 וַיְהִי־לוֹ אַרְבַּעַת עָשָׂר אֶלֶף
 צֹאן וְשֵׁשֶׁת אֲלָפִים גְּמָלִים
 וְאַתְּרֵף צֶמֶד בָּקָר וְאַתְּרֵף
 אַחֲזֹנֹת: יֵב וַיְהִי־לוֹ שִׁבְעֵנָה
 בָּנִים וְשֵׁלֶשׁ בָּנוֹת: יֵב וַיִּקְרָא

לְוֹתִיהָ כָּל אֲחָיו וְכָל
 אֲחֹתֶיהָ וְכָל הַקְּיָמוּי מִן
 קִדְמַת דְּנָא וְאֵבְלוֹ
 עָמִיהָ לְחָמָא בְּבֵיתֶיהָ
 וְגִידוּי לִיהָ וַיִּנְחֲמוּ יְתִיהָ
 עַל כָּל בִּישְׁתָּא דְאִיתִי
 יֵב עָלוּי וַיִּתְּבוּ לִיהָ גִבְרַת
 חוֹרְפָא חָדָא וְאִנְשָׁא
 קִדְשָׁא דְדִהָבָא חָד: יֵב
 וַיִּמְסְרָא דִיֵּי בְּרַךְ יֵת
 סוּפָא דְאִיּוֹב מִן
 קִדְמוֹתֶיהָ וְהָיוּ לִיהָ
 אַרְבַּסֵּר אֲלָפִין דְּעֵן
 וְשִׁית אֲלָפִין דְּגַמְלִין
 וְאַתְרֵף פְּדִנִין דְּתוֹרִין
 וְאַתְרֵף אֲהֶגֶן: יֵב וְהָיוּ
 לִיהָ אַרְבַּסֵּר בְּגִין וְהָלַת
 בְּגִין: יֵב וַיִּקְרָא שְׁמָהּ
 דְּחָדָא יְמִסָּא וְשׁוּם
 הַגִּיתָא קְצִיעָא וְשׁוּם
 הַלִּיתָתָא קֶרֶן הַפּוֹד
 יְמִסָּא הָוָה קְרִי לָהּ
 דְּהָוָה שׁוֹפְרָהָא בִּימְסָא

ר ש י

המקרא במלתו: (יא) לפנים. כל אשר היו חוהביו ומכיריו נטרם
 הגיעו אליו הייסורים: קשיטה. מעה: איש. וכל אחד ואחד:
 (יב) מראשיתו. יותר מראשית עושרו: (יג) שנענה. הם פעמים שנע
 שתי שנעיות. כמו (ויקרא ל"ג) שנעיים שהם שתי שנעיות: (יד) ויקרא

הרמב"ן

שלחם ונלטו מאתו ללכת לאיונו ולספר לו כל מה שראו כפי דעתם, ועתה השיב
 כשם שנות בניו ובנותיו והנערים והאחונות והכלאן והגמלים השיב לו והוסיף אליו
 אחרי כן בגמלים למשנה וכלאן, וכן מלת שני לעולם על נפש אדם לא על כלאן ונקר
 לנדרו כי יקרא מלקות, והנה הכל נשנה ציד השטן והואצ לו עתה, על כן לא אמר
 הכתוב ויולדו לו שנעיה צנים ושלא שנות כאשר אמר בתחלה, ואולי הנו"ן הנוסף
 במלת שבענה הורה על הידיעה, כי אולי כן משפט הלשון ציריעה, כאשר יורו
 עליה שה"א ופתחות הלמ"ד, ועתה קרא שמות חדשים לבנותיו כי היו עתה יפות
 מראה ונריחות תואר מאשר נראשונה כי כן שנקן הכתוב ולא נמלא נשים יפות
 כננות איונו ולא אמר כן בתחלת הספר:

תם ונשלם פי' ספר איוב. ברוך גותן ליעף כח יולאין אתים עצמה ירבה אמן:

אמר המעתיק: מדי עסקי בהעמקת פירש הרמב"ן ז"ל מלאתי קידוש בספר פחד
 ילחק אות א"י, אמרתי להליגו פה וזה לשונו: איוב לא היה ולא נברא אלא
 משל היה, עיין פרש"י, ונכס ר' הא"י מלאתי גם דרשות רבנו שם טוב על
 פרשת אלה הדברים כי בגמרות שלהם הגרסא כך היא: איוב לא היה ולא
 נברא אלא למשל ופי' שם כי נברא להיות למשל לבני אדם כי ממנו ילמדו
 וינתיחו שיחזיר להם למשנה, עכ"ל.

שְׁסֵדָה אַחַת יְמִימָה וְשֵׁם
 הַשְּׁנִיית קִצְיָעָה וְשֵׁם הַשְּׁלִישִׁית
 קָרַן רֵפוּךְ: טו וְלֹא נִמְצְאָה
 נָשִׁים יְפוֹת כְּכַנּוֹת אֵיזֹב
 בְּכָל הָאָרֶץ וַיְהִי לָהֶם אֲבִיהֶם
 נַחֲלָה בְּתוֹךְ אֲחֵיהֶם: טז וַיְהִי
 אֵיזֹב אַחֲרֵיזֹאת מֵאֲהָה
 וְאַרְבָּעִים שָׁנָה וַיֵּרָא אֶת־
 בָּנָיו וְאֶת־בְּנֵי בָנָיו אַרְבָּעֵהָרֶבֶת
 דְּרוֹת: י" וַיָּמָת אֵיזֹב זָקֵן
 וְשִׁבְעַת יָמִים: חֹזֵק

קִצְיָעָה הָיָה קָרַן לָהּ
 דְּהָיָה יְקָרָא קִצְיָעָה
 קִצְיָעָתָא קָרַן רֵפוּךְ הָיָה
 קָרַן לָהּ דְּהָיָה סָגִי וַיּוֹ
 יְקָר אֶשְׁתָּא הֵיךְ
 אִזְרָגְדָא: טו וְלֹא
 אֲשַׁתְּכַח נִשְׂיָא שְׁפִירָתָא
 הֵיךְ בְּנָתָא דְאֵיזֹב בְּכָל
 אֶרֶעָא וַיְהִי לָהֶם
 אֲבִיהֶם אֲחֵיהֶם בְּמִצְעָה
 אַחֲרֵיהֶם: טז וַיְהִי
 אֵיזֹב דְּהָרָא דְנָא מֵאֲהָה
 וְאַרְבָּעִין שָׁנִין וַיֵּרָא אֶת־
 בָּנָיו וְאֶת־בְּנֵי בָנָיו
 אַרְבָּעֵהָרֶבֶת: י" וַיָּמָת
 אֵיזֹב סָבִיב וְשִׁבְעַת יָמִים:
 חֹזֵק

רש"י

עם האחת ימימה על שם יופיחן נקראו שמותיבן. ימימה. לחם ומנוזכס
 ביום: (טו) קליעה. ריחה כוטף ערב ומנוזכס כקליעה של בשם. קרן הכור.
 על שם הקרן שנותנין בו כחול וזורית שנאמר חקרעי כפוך עיניך (ירמי'
 ד'): ולא נמלא נשים יפות ככנות איזב וגו'. ולא נמלא מעשה של נשים
 יפות כמעשה יופי של כנות איזב. ומקרא זה דוגמת ויהי הנשים אשר
 היו טמאים (מדבר כ') וכן הרבה: ויתן להם אחיהם נחלה בתוך
 אחיהם. מחוך (חשיבתן סח"ח) ויופיין נתן להם נחלה עם האחים:
 (יז) ושבע ימים. מן שבע יחמר שבע דבזיקות: חֹזֵק.

תוכחת חיים

מב (ה) לשמע חזן, כתב הראב"ע כי מזה הפסוק נלמוד,
 כי איזב לא נחנבל קודם זה, רק שמע שהיו הנביאים בעולם כאברהם
 יצחק ויעקב, ויהיה פי' הפסוק לשמע חזן, דרך קבלה הייתי יודע
 חלבוטך, ועתה הגעתי לנבואה, וידעתי אמיתת המליחות, וכי אחת
 יודע ומשגית וסופט נרקורב חסד ואמת:

(טז) ויהי איזב, וימות, זכר חייו ומיתתו לתוספת ראיה שאיזב היה
 ונברא, וגם למשל לזולתו היה, והודיע חייו חמנו ומיתתו כמשפט
 הלידיקים אשר נכחני הקדש, להורות על פלאי ה' שה' יחריך ימי
 לדיקיו יוחר מן הנהוג בזמנו וזדורו, עד כי היה זקן ושבע ימים, כמו
 שנאמר באיזב אברהם, אמר ר' יוחנן כי הוה מסיים רבי מאיר ספרא
 דאיזב אמר הכי, סוף אדם למות, וסוף נהמה לשחיטה, והכל למיתתה
 הן עומדין, אשרי מי שגדל בחורה ועמלו בחורה עושה נחת רוח ליוצרו,
 גדל בשם טוב, ונפטר בשם טוב מהעולם: חֹזֵק.